

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ЗУЄВА ЛАРИСА ЄВГЕНІЇВНА

УДК: 378.05 + 378.12 + 379

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІЙНИХ
СУДДІВ У СИСТЕМІ СУДДІВСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ І КАНАДИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ - 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор педагогічних наук, професор
СЕМЕНОВА Алла Василівна,
Одеський національний політехнічний університет, професор кафедри політології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КІЧУК Ярослав Валерійович,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет, ректор;

доктор педагогічних наук. професор
ЛОКШИНА Олена Ігорівна,
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України,
завідувач відділу порівняльної педагогіки;

доктор педагогічних наук. професор
МУКАН Наталія Василівна,
Національний університет «Львівська політехніка», завідувач кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 28 вересня 2018 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 серпня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сиротюк В. Д.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У процесі розбудови та розвитку Української правової держави, одним з її найбільш важливих критеріїв є створення незалежної, прозорої та ефективної судової влади. У Концепції реформування судової системи України (2014 р.) окреслена пріоритетність інтеграції України в європейський простір, що актуалізує вдосконалення національної системи судової освіти, пошук ефективних шляхів підвищення якості підготовки професійних суддів, апробацію та впровадження інноваційних педагогічних систем навчання дорослих, модернізацію змісту професійної підготовки суддів і організації її адекватно до світових тенденцій, забезпечення навчання протягом усього життя відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів. Вагомий внесок у процеси судового реформування в багатьох країнах світу зробила Канада, яка на шляху до побудови сучасної демократичної держави пройшла складний шлях відповідних трансформацій.

Внесок Національного інституту суддів (НІС) Канади (National Juridical Institute – NJI) у реформування судових систем зарубіжних країн спрямований на зміцнення потенціалу судових навчальних закладів при розробці та здійсненні судових освітніх проектів та інших ініціатив.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел засвідчив, що в теорії та практиці сучасної освіти акумульовано досвід, який може стати основою модернізації й удосконалення підготовки і добору професійних суддів, зокрема: сформульовано вихідні позиції сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); визначено теоретико-методологічні вектори розвитку професійно-педагогічної освіти (С. Гончаренко, Я. Кічук, О. Локшина, О. Романовський, В. Олійник та ін.); досліджено перспективи розвитку неперервної освіти й освіти дорослих (Д. Дзвінчук, Л. Лук'янова, Н. Ничкало та ін.); розкрито сутнісні властивості психопедагогіки (К. Бейлі, С. Бал, П. Барлоу, Д. Берлінер, Д. Брінтон, М. Гудвін, І. Зимняя, Л. Коен, Л. Маніон, А. Семенова, О. Старостіна, Е. Стоунс, С. Холтен та ін.). Закономірності функціонування систем, що самоорганізуються (до яких належить і підготовка професійних суддів), розкриті у працях В. Аршинова, О. Астаф'євої, І. Єршової-Бабенко, С. Курдюмова та ін. Окремі аспекти досліджуваної проблематики висвітлювалися у працях вітчизняних і зарубіжних юристів та психологів. Так, процесуальні проблеми діяльності судді не залишилися поза увагою вчених (О. Бондаренко, М. Костицький та ін.), встановивши специфіку психологічного знання та його місця у діяльності судді, значимість світоглядно-філософських засад у контексті герменевтичної природи судочинства. Деяким аспектам формування професійної компетенції фахівців соціономічної сфери діяльності присвячені роботи таких авторів як: О. Пометун, С. Рубінштейн та ін. Юридично-психологічні аспекти досліджуваної проблематики висвітлювалися у працях О. Бандурки, В. Беда та ін. Це, зокрема, питання діяльності судді як в процесі досудового розслідування, так і під час судового розгляду справи в різних інстанціях. Проте психолого-педагогічні засади професійної підготовки суддів з позицій теорії і методики професійної суддівської освіти розглянуті ще не достатньо.

Ефективність змін у судовій системі України безпосередньо залежить від рівня кваліфікації всіх суддів, тобто рівня їхньої особистісної та професійної підготовленості та фаховості. Зазначене актуалізує дослідження та імплементацію прогресивного зарубіжного досвіду, передусім досвіду Канади як всесвітнього визнаного лідера у розбудові ефективної та інноваційної суддівської системи та відповідно освіти суддів.

Натомість вдосконалення законодавства в частині вимог до добору суддів, процедури їх навчання у Національній школі суддів України – НШСУ, дослідження останніх років, узагальнення даних наукових джерел, виклики сьогодення до якості освіти суддів та формування нового складу суддівського корпусу, практичний досвід професійної підготовки суддів у системі суддівської освіти дали змогу виявити суперечності, що сформувалися в теорії і методиці професійної освіти суддів, зокрема, між:

- нагальною необхідністю реалізації судової реформи та появою високо професійних, доброчесних, вмотивованих на саморозвиток суддів, які налаштовані на успішне вирішення складних завдань та домінуючим репродуктивним характером професійної підготовки суддів;

- стереотипами щодо вимог до сформованості базових особистісно-професійних якостей суддів-викладачів і обмеженими можливостями управління розвитком цих якостей за допомогою традиційних тестових методів відбору і навчання;

- системою суддівської освіти, що збудована відповідно до гуманістичних ідеалів і норм сучасного законодавства і недостатністю розробки наукових теоретичних і методологічних засад підготовки висококваліфікованих суддів та науково-педагогічних кадрів для цієї системи з урахуванням кращого міжнародного досвіду;

- цілями і змістом сучасної суддівської освіти та необхідністю врахування психолого-педагогічних інновацій, що в практиці часто випереджають зміни в навчальних програмах підготовки професійних суддів;

- вагомими напрацюваннями зарубіжних країн, передусім Канади у царині розбудови ефективної та інноваційної суддівської системи та відповідно освіти суддів і недостатнім ступенем дослідженості прогресивного досвіду цієї країни з метою його імплементації в Україні.

Актуальність і необхідність поглибленої наукової розробки цих важливих ідей психолого-педагогічної науки для системи суддівської освіти, а також виявлені суперечності і недостатній рівень теоретико-методологічного осмислення й практичної розробленості зазначеної проблеми зумовили вибір теми дослідження: **“Теоретичні та методичні засади психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складником наукової теми кафедри політології Одеського національного політехнічного університету «Науково-технічна діяльність півдня України в історичній ретроспективі» (номер реєстрації 5783). Автором досліджувалася можливість запровадження досвіду Канади щодо підготовки професійних суддів у систему суддівської освіти в Україні.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол №1 від 29 серпня 2015 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 15 грудня 2015 року).

Мета дослідження – на основі компаративного аналізу теорії і методики психолого-педагогічної підготовки професійних суддів в Україні і Канаді окреслити перспективи використання канадського досвіду в Україні.

Відповідно до мети дослідження визначено основні **завдання дослідження**:

1. Розробити методологічні підходи щодо підготовки професійних суддів до викладацької діяльності у системі суддівської освіти з обґрунтуванням теоретичних положень, закономірностей та принципів.

2. Розкрити сутність психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади та здійснити їх порівняльний аналіз.

3. Виокремити спільні особливості концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади.

4. Схарактеризувати соціальний контекст змісту суддівської освіти в Україні та Канаді.

5. Виявити тенденції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади з огляду на наукові напрями сучасної теорії і методики освіти дорослих.

6. Встановити генезу теоретичних і регулятивних засад психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади.

7. Окреслити можливості впровадження в систему суддівської освіти України практико-зорієнтованої цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів..

Об'єкт дослідження – професійна підготовка суддів в Україні і Канаді.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади.

Хронологічні межі охоплюють останнє десятиліття ХХ – початок ХХІ ст. *Нижня хронологічна межа* визначається Актом про проголошення незалежності України – документ, ухвалений позачерговою сесією Верховної Ради УРСР 24 серпня 1991 року, яким проголошено незалежність України та створення самостійної держави – України. Це надало можливість автору виокремити найбільш суттєві параметри підготовки професійних суддів в Україні, сутнісні характеристики, напрям та поступ реформ суддівської системи в Україні і створення системи суддівської освіти. 2017 рік, що *визначає верхню хронологічну межу* дослідження, фіналізує зміни у реформуванні суддівської системи шляхом проведенням конкурсного відбору суддів до Верховного Суду України підготовкою та проведенням кваліфікаційного оцінювання для суддів апеляційних та місцевих судів. З метою екстраполяцію

досвіду Канади на український ґрунт важливим було вивчення канадських реалій суддівської освіти, що зумовило проведення дослідження процесів, що стартували у 1988 р. після заснування Національного інституту суддів Канади.

Територіальні межі охоплюють Україну як ключову одиницю дослідження. Водночас в межах порівняння іншою одиницею дослідження була обрана Канада у форматі Національного інституту суддів Канади. Останній займається у партнерстві з судовими органами та іншими судовими організаціями розробкою і впровадженням освітніх програм для всіх федеральних провінційних і територіальних судів Канади: Альберти, Британської Колумбії, Манітоби, Нью Брансвік, Ньюфаундленда і Лабрадора, Північно-Західних територій, Нової Шотландії, Нунавута, Онтаріо, Острова Принца Едварда, Квебека, Саскачеваня, Юкона з метою забезпечення доступності якісної суддівської освіти для кожного судді в Канаді.

Для реалізації поставлених завдань на всіх етапах дослідження застосовувалися **методи**, які взаємно доповнювали один одного: *теоретичні*: порівняльний логіко-історичний аналіз і синтез філософських, психолого-педагогічних праць, офіційних і нормативних документів, навчальних програм, підручників і навчальних посібників; аналіз робіт в області теорії наукових революцій, концепцій освіти, філософії, психології і педагогіки щодо досліджуваної проблеми; вивчення, аналіз та узагальнення досвіду суддівської освіти, підготовки професійних суддів; *емпіричні*: педагогічне спостереження за навчальною діяльністю суддів-слухачів, тестування, бесіди з суддями-слухачами та суддями-викладачами, анкетування й соціологічні опитування суддів; *математичної статистики*: статистична обробка результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація – *T*-критерій Вілкоксона.

Концепція дослідження містить три взаємопов'язані концепти, які сприяють реалізації провідної ідеї: *методологічний, теоретичний та організаційно-методичний*.

Методологічний концепт об'єднує фундаментальні філософські ідеї, передусім, положення філософської антропології, екзистенціалізму, персоналізму, а також взаємозв'язок і взаємодію різних підходів загальнонаукової й конкретно-наукової методології до вивчення проблеми психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти:

- *людиноцентричний* підхід, у межах якого кожна особа розглядається як неповторна унікальна цілісність, яка володіє невичерпними можливостями особистісного розвитку; передбачає, що основою суддівської діяльності є чесність і моральність; сумлінне виконання обов'язків судді здійснювати правосуддя, підкоряючись тільки закону; справедливість;
- *аксіологічний* підхід визначає орієнтацію на загальнолюдські, світоглядні цінності; зумовлює спрямованість на гармонійний розвиток особистості як найвищу цінність суспільства;
- *акмеологічний* підхід орієнтує суддів на становлення власної акмеологічної позиції, що передбачає їх настановлення як на особистий акме-орієнтований саморозвиток, так і на здійснення акмеологічного супроводу руху суддів-слухачів до нових щаблів розвитку;

- *андрагогічний* підхід пояснює ідею про невторчання, але стимулювання внутрішніх сил (мотивації) дорослої людини до самонавчання, до підвищення її освітніх потреб.

- *синергетичний* підхід, який дає підстави для розгляду взаємодії суб'єктів у системі суддівської освіти (суддів-викладачів та суддів-слухачів) як складної самоорганізованої біосоціальної системи, що перебуває у нерівновазі та володіє великими власними можливостями для саморозвитку за допомогою відкритої взаємодії з навколишнім середовищем і для якої існує декілька альтернативних шляхів розвитку; дослідження особистості як відкритої, цілеспрямованої системи; передбачає розгляд психолого-педагогічної підготовки професійних суддів як цілісної соціально-педагогічної динамічної системи.

- *порівняльний* підхід, який на основі аналізу спільностей та відмінностей досвіду суддівської освіти в Україні і Канаді забезпечує генерацію позитивного канадського досвіду з метою його екстраполяції в Україні.

Теоретичний концепт визначає систему ідей, концепцій, вихідних категорій, основних понять, дефініцій, без яких неможливе наукове розуміння сутності досліджуваної проблеми, і містить такі базові положення: процес психолого-педагогічної підготовки професійних суддів має забезпечувати не тільки досягнення цілей системи суддівської освіти, але й реалізацію особистісних сенсів суб'єктів освітнього процесу дорослих, їх прояв у суспільному житті; орієнтація принципів психолого-педагогічної підготовки професійних суддів на особистість передбачає перехід від філософії “впливу” до філософії “взаємодії”; особистість професійного судді розглядається як особлива іпостась його залучення у життєдіяльність, внутрішній світ суддів-слухачів, у наслідок якої відбувається значуще для їхнього існування і розвитку перетворення ставлення до світу, розвиток професійної майстерності суддів.

Організаційно-методичний концепт передбачає розробку науково-обґрунтованого організаційно-педагогічного забезпечення творчого використання конструктивних ідей відповідного канадського досвіду в Україні, щодо цілеспрямованої оптимально організованої взаємодії суб'єктів у системі суддівської освіти, яка характеризується чітко визначеним *механізмом розвитку*, послідовною реалізацією методів, прийомів і дозволяє отримати прогнозований результат.

Провідна ідея дослідження, її концепти втілені у **загальній гіпотезі дослідження**, яка ґрунтується на припущенні, що ефективність процесу психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України можна суттєво підвищити за умови комплексного впровадження науково обґрунтованої цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів, через імператив надання рекомендацій щодо організаційно-педагогічного забезпечення творчого використання конструктивних ідей відповідного канадського досвіду в Україні, який передбачає опанування судьями цілісного психолого-педагогічного комплексу на основі відповідних тренінгових методик, спрямованих на розвиток професійно значущих особливостей особистості судді, що забезпечує

самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі з урахуванням ментальних та національних особливостей і пріоритетів.

Загальну гіпотезу конкретизовано *частковими припущеннями*, що репрезентують головні аспекти забезпечення психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти в Україні:

– професійна підготовка суддів буде більш результативною, якщо ґрунтуватиметься на людині центричній спрямованості педагогічного процесу; принципах толерантності й демократичності, етичного, духовного та культуротворчого розвитку суддів, що характеризують теорію і практику суддівської освіти в Канаді;

– психолого-педагогічна професійна підготовка суддів буде результативною, якщо методика реалізації передбачатиме послідовне й системне професійне навчання, яке сфокусоване на особистість судді, актуалізацію його потреби у професійному самопізнанні й самовихованні, вироблення морально-гуманістичної професійної позиції для організації продуктивного педагогічного діалогу;

– процес психолого-педагогічної професійної підготовки суддів буде ефективним, якщо здійснюватиметься робота щодо урахування відповідних передумов (умов-ресурсів) реалізації вищезазначеної методики, а саме: пізнання суддею власної особистості як своєрідного інструменту рефлексивного керування поведінкою і діяльністю інших; пізнання суті й особливостей педагогічної діяльності суддями-викладачами; освоєння педагогічних технік управління взаємодією при організації навчального процесу дорослих;

– усвідомлення ролі мотивів самоактуалізації особистості як детермінантів професійної активності судді; виокремлення домінантної ролі морально-гуманістичної спрямованості у системі професійно ціннісних орієнтацій суддів.

Теоретичною основою дослідження виступили: полідисциплінарна різноаспектна характеристика, аналіз і оцінка базових понять психолого-педагогічної підготовки професійних суддів, ідеї, положення і висновки в науковій літературі за наступними напрямками: *закономірності становлення і розвитку особистості* (Б. Ананьєв, А. Богуш, В. Зінченко, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.); *діяльність суб'єкта* (О. Анісімов, П. Гальперін, Б. Гершунський, О. Леонт'єв, Н. Талізїна та ін.); *теорії імперативу* (І. Кант, В. А. Субетто, Е. Тоффлер та ін.); *синергетика і загальна теорія систем* (Р. Акофф, І. Єршова-Бабенко, Є. Князева, С. Курдюмов, І. Прігожин, А. Уйомов, У. Ешбі, Г. Хакен та ін.); *особистісний і діяльнісний підходи в їх органічній цілісності* (І. Бех, Л. Виготський, Н. Ничкало, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.); *проектування освітніх систем і педагогічне проектування* (А. Алексюк, М. Євтух, В. Кремень, Я. Кічук, М. Поташник, А. Семенова та ін.); *сутності професійної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей* (А.М. Бандурка, В. Бедь, Б. Леко, А. Токарська, Д. Фіолевський та ін.); *методологічні підходи порівняльної педагогіки* до вивчення освітніх феноменів у зарубіжжі у взаємозв'язку із соціальним та культурним контекстами, у вимірі національних і світових трансформацій (Н. Абашкіна, М. Брей, Б. Вульфсон, О. Джуринський, О. Заболотна, М. Лещенко,

О. Локшина, Н. Мукан, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, І. Тараненко, Ш. Уолгутер та ін.).

Джерельну базу дослідження становлять:

– **монографії зарубіжних авторів:** 1) Bailey, K. M., ed. by Richards, J. C. and Nunan D. (2000). The use of diary studies in teacher education programs. Second language teacher education. N.Y. : Cambridge University Press. 494; 2) Davis, P. (2001). Why Consumer Co-operatives Need Value Based Management. A British Case Study Incorporating the Findings of the University of Leicester Study on behalf of British Society for Cooperative Studies entitled. The Management Center University of Leicester. UK. Leicester. 232; 3) Edwards, Mark. R., Ewen, Ann J. (2006). The Powerful New Model for Employee Assessment and Performance Improvement. New York : American Management Association. 247; 4) Evance, R., Russell, P. (1999). The Creative Manager. London: Unwin. 159; 5) Fish, D. (2005). Quality Mentoring for Student Teachers. A Principal Approach to Practice. L. 215; 6) Garrett, V., Bowles, C., ed. by Tomlinson H. (2007). Teaching as a profession: the role of professional development. Managing continuing professional development. L. 192; 7) Hiemstra R., ed. Monk, A. (1994). Lifelong education and personal growth. The Columbia retirement handbook . N.Y. : Columbia University Press. 200; 8) Markwell, Donald. (2013). Instincts to Lead: On Leadership, Peace and Education. Connor Court: Australia. 500; 9) Nuissl, E. & Lattke, S. (2007). Qualifying adult learning professionals in Europe. Bielefeld: W. Bertelsmann Verlag. 177; 10) O'Neill, J., ed. by Bush, T. and West –Burnham, J. (2004). Managing professional development. The principles of Education Management. Harlow: Longman. 363; 11) Patten, Thomas Henry. (1992). A manager's guide to performance appraisal: pride, prejudice and the law of equal opportunity. New York : Free Press; London : Collier Macmillan. 188; 12) Russell, Peter H. (1995). The Judiciary in Canada :The Third Branch of Government. 4 S.C.R. 299; 13) Schon, D. (2007). Educating the reflective practitioner: toward a new design for teaching and learning in the professions. San Francisco: Jossey Bass. 159; 14) Tickle, L. (2007). Learning Teaching, Teaching, Teaching ...: A Study of partnership in teacher education. London: The Falmer Press. 214; 15) Ward, P. (1997). 360-degree feedback. London : CIPD Publishing. 268.

– **електронні бази міжнародних організацій, офіційні сайти:**

1) Canadian Judicial Council (Канадська судова рада): http://www.cjc-ccm.gc.ca/english/index_en.asp; 2) Columbia University in the City of New York (Колумбійський університет у місті Нью-Йорк): <https://ctl.columbia.edu/> ; 3) Commissioner for Federal Judicial Affairs (Уповноважений з питань федеральних судових справ Канади): <http://www.fja.gc.ca/home-accueil/index-eng.html>; 4) Consultative Council of European Judges (Консультативна рада Європейських суддів): <https://www.coe.int/en/web/ccje/home>; 5) Council of Europe (Рада Європи): <https://www.coe.int/ru/web/portal/home>; 6) Courts Administration Service (Служба управління судами Канади): <http://www.cas-satj.gc.ca/en/home.shtml>; 7) Department of Justice (Департамент правосуддя Канади) <http://www.justice.gc.ca/eng/csj-sjc/ccs-ajc/05.html>; 8) Government of Canada Publications (Публікації Уряду Канади): <http://publications.gc.ca/site/eng/home.html>; 9) International Organization for

Judicial Training IOJT (*Міжнародна організація з підготовки суддів*): <http://www.iojt.org/>; 10) Judiciary of Scotland (*Судова влада Шотландії*): <http://www.scotland-judiciary.org.uk/59/0/Judicial-Training>; 11) Justice Laws Website (*Веб-сайт законів про правосуддя Канади*): <http://laws.justice.gc.ca/eng/>; 12) National Association of State Judicial Educators (*Національна асоціація державних викладачів суддів США*): <http://nasje.org/>; 13) National Judicial Institute (*Національний суддівський інститут Канади*): <https://www.nji-inm.ca/index.cfm>; 14) United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (*Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури*): www.unesco.org/; 15) United Nations Office on Drugs and Crime UNODC (*Керівництво Організації Об'єднаних Націй по наркотикам і злочинності*): <http://www.unodc.org/>; 16) US Department of Human Resources (*Офіс з управління персоналом США*): <https://www.opm.gov/>; 17) USAID (*Агентство США з міжнародного розвитку*): <https://www.usaid.gov/>; 18) Вища кваліфікаційна комісія суддів України ВККСУ: <https://vkksu.gov.ua/>; 19) Відомості Верховної Ради (ВВР). Законодавство України: <https://zakon.help/law/>; 20) Національна школа суддів України: <http://nsj.gov.ua/>;

– **зарубіжна періодика:** 1) British journal of sociology of education (Abingdon, UK) (*Британський журнал соціології освіти. Абінгдон, Великобританія*); 2) Career Development International (*Міжнародна кар'єра розвитку*); 3) Consulting Psychology Journal: Practice and Research (*Консалтинг психологічний журнал: практика та дослідження*); 4) Education Today (*Освіта сьогодні*); 5) European Journal of Education (*Європейський журнал освіти*); 6) European Journal of Teacher Education (*Європейський журнал педагогічної освіти*); 7) Human Resource Development International (*Міжнародний розвиток людських ресурсів*); 8) Human Resource Management (*Управління людськими ресурсами*); 9) International Review of Administrative Sciences. (*Міжнародний огляд адміністративних наук*); 10) Journal of Education for Teaching (*Журнал освіти для навчання*); 11) Journal of the International Organization for Judicial Training (*Журнал Міжнародної організації з підготовки суддів*); 12) Judicial Education and Training. Journal of the International Organization for Judicial Training (*Судова освіта та навчання. Журнал Міжнародної організації суддівської підготовки*); 13) Justice civile et économie: une question (*Правосуддя громадян та економіка: єдине питання*); 14) Official Journal of the European Union (*Офіційний журнал Європейського Союзу*); 15) Pennsylvania CPA Journal (*Пенсільванія CPA журнал*); 16) Personnel Journal (*Журнал персоналу*); 17) Provincial Judges' Journal (*Журнал суддів провінцій*); 18) Public Performance & Management Review (*Огляд публічної ефективності та управління*); 19) Public Personnel Management (*Управління державними кадрами*); 20) Senior Executive Service (*Вища виконавча служба*); 21) Yale Journal of International Law (*Єльський журнал міжнародного права*).

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше розроблено на основі компаративного педагогічного дослідження концептуальну цілісну синергетичну модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України з обґрунтуванням її*

дидактичної структури як теоретико-методичної основи психолого-педагогічної підготовки суддів, що забезпечило поетапну реалізацію основних концептуальних положень дослідження;

– *здійснено* компаративний комплексний аналіз соціально-педагогічних проблемного поля психолого-педагогічної підготовки професійних суддів на сучасному етапі, на основі якого схарактеризовано соціальний контекст змісту суддівської освіти в Україні та Канаді;

– *теоретично* обґрунтовано концептуальні засади психолого-педагогічної підготовки суддів у системі суддівської освіти як основи підвищення рівня психолого-педагогічного саморозвитку та самовдосконалення суддів з позиції інноваційного освітнього проекту в контексті реалізації методологічних фаз (проектування, технологізація, рефлексія), психолого-педагогічний аспект підготовки суддів до викладацької діяльності з урахуванням психофізіологічних характеристик професійного розвитку судді;

– *розкрито* принципи соціального контексту суддівської освіти Канади;

– *проаналізовано* характерні особливості досліджуваних феноменів: “психолого-педагогічна підготовка суддів”, “психолого-педагогічний супровід суддів”;

– *уведено* в науковий обіг поняття “педагогічна майстерність судді”, яке в контексті професійної підготовки суддів характеризує спрямованість на налагодження результативної педагогічної взаємодії у межах реалізації завдань суддівської освіти;

– *досліджено й визначено* тенденції впровадження синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів через імператив надання рекомендацій як джерело вдосконалення системи суддівської освіти в Україні у контексті сучасної компаративістики теорії і методики професійної освіти;

– *розроблено* цілісний операційний комплекс розвитку педагогічної майстерності суддів та авторську програму для його реалізації, яка базується на бінарності методів навчання (викладання) й учіння;

– *уточнено* зміст понять “педагогічна функція судді”, “педагогічна взаємодія”, “педагогічна результативність”, “педагогічна майстерність”;

– *поглиблено* наукові уявлення про форми й методи проведення інтерактивних лекційних, семінарських і практичних занять у системі суддівської освіти на основі використання практичних навичок;

– *подальшого розвитку* набули положення щодо забезпечення методологічних, теоретичних і методичних основ професійної підготовки суддів до викладацької діяльності шляхом наскрізного введення до блоку дисциплін психолого-педагогічної та практичної підготовки спецкурсів “Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді”, “Основи педагогічної майстерності суддів”.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає: в обґрунтуванні рекомендацій щодо перспективних напрямів використання прогресивного досвіду психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у Канаді в процес професійної підготовки суддів у системі суддівської освіти України; розробці теоретичної цілісної синергетичної концептуальної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів для системи вітчизняної

суддівської освіти; підготовці навчального посібника “Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді”, впровадженні методичних рекомендацій суддям в аспекті психолого-педагогічної підготовки; розробленні та впровадженні в систему суддівської освіти навчально-методичного комплексу «Психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади», складниками якого є авторська методика підготовки суддів (Департамент інтелектуальної власності: Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 71832 від 05.05.2017 р.), програма спецкурсу “Основи педагогічної майстерності суддів”.

Матеріали дослідження включено у навчально-методичний комплекс “Психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти України”. Основні положення та висновки дисертації можуть стати орієнтиром для розробки програм “Соціальний контекст у діяльності судді” на засадах творчого використання досвіду Канади. Матеріали дослідження збагачують зміст підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти в Україні, можуть бути враховані при внесенні змін у законодавчу базу судової системи України. Дисертаційний матеріал стане певним підґрунтям для подальших порівняльно-педагогічних, історико-теоретичних та методичних досліджень.

Результати дослідження можуть бути використані професійними суддями; кандидатами на посаду судді; практичними психологами, що працюють у суддівській системі, викладачами Національної школи суддів України.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження, навчально-методичні матеріали **впроваджено** у практику роботи: Одеського національного політехнічного університету (довідка про впровадження від 06 листопада 2017 р. № 2615/83-05), Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (довідка про впровадження від 27 листопада 2017 р. № 66-01-304/40), Одеського окружного адміністративного суду (акт про впровадження від 11 грудня 2017 р. № 03.1.35/36987/17), Одеського апеляційного адміністративного суду (довідка про впровадження від 07 грудня 2017 р. № 43499/17), Львівського регіонального відділення Національної школи суддів України (акт про впровадження від 20 жовтня 2017 р. №11-06/521), Одеського регіонального відділення Національної школи суддів України (акт про впровадження від 05 грудня 2017 р. №12-06/766).

Вірогідність і обґрунтованість результатів дослідження забезпечувалися: методологічною і теоретичною обґрунтованістю його вихідних позицій; багатовимірним аналізом соціально-економічних і психолого-педагогічних явищ; застосуванням комплексу різноманітних взаємопов’язаних методів досягнення мети; реалізацією визначених завдань; несуперечністю і визначення теоретико-методологічних позицій; належною тривалою дослідною перевіркою гіпотези, теоретичних ідей; апробацією результатів дослідження в колах наукової громадськості.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження було повідомлено та обговорено на 12 міжнародних наукових конференціях: XXII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання інтелектуальної власності» (Київ, 2014); «Національні стандарти

суддівської освіти: гарантування захисту прав людини» (Київ, 2015); «Євроінтеграція в умовах світової глобалізації (Одеса, 2016); «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників» (Харків, 2016); «Сучасні наукові інновації» (Київ, 2017); IX Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми емпіричних досліджень у галузі психології та гуманітарних наук» (Польща: Краків, 2017); VI Міжнародна науково-практична конференція «Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток» (Одеса, 2017); «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» (Одеса, 2017); «Наукова школа академіка І.А. Зязюна у працях його соратників та учнів» (Харків, 2017); «Юридична наука і практика: пошук правової гармонії» (Київ, 2017); «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (Чернівці, 2017); 2-га Міжнародна конференція «Наука і суспільство» (Канада: Гамільтон, 2017)).

Хід і результати дослідження на різних його етапах обговорювались і були схвалені: на засіданнях кафедри політології (2015 – 2017) і на науково-методичних радах Гуманітарного факультету ОНПУ (2015 – 2017); Одеському регіональному відділенні Національної школи суддів України на курсах підвищення кваліфікації суддів місцевих, апеляційних судів Одеської Миколаївської і Херсонської областей.

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 36 наукових працях, у тому числі: 1 монографії, 1 навчальному посібнику, 15 статтях у провідних наукових фахових виданнях, 2 статтях у збірниках наукових праць, 5 статтях у зарубіжних наукових виданнях (Австрія, Канада, Норвегія, Польща, Чехія), 12 статтях апробаційного характеру.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право на тему “Принципи господарського процесу” захищена у 2012 році в Національному університеті «Одеська юридична академія». Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (629 найменувань, з них 144 – іноземними мовами) та додатків. Повний обсяг роботи становить 601 сторінку, обсяг основного тексту – 414 сторінок. Робота містить 6 таблиць і 3 рисунки на 5 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено об’єкт, предмет і мету дослідження, сформульовано його гіпотезу та основні завдання, викладено методологічні та теоретичні основи, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість одержаних результатів, висвітлено впровадження, результати апробації та публікації, в яких знайшли своє відображення положення й висновки дисертації.

У першому розділі «**Методологічні засади психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади**» подано розгорнену постановку проблеми і обґрунтовано вибір

категоріально-понятійного апарату: «психолого-педагогічна підготовка професійних суддів», «психолого-педагогічна підготовленість»; конкретизовані особливості суддівської освіти в зарубіжжі у параметрах української педагогічної компаративістики; історико-соціально-культурний виміри контекстності дослідження системи суддівської освіти в Україні і Канаді; методологічні підходи дослідження психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти.

Зміни, які відбуваються на сучасному етапі у процесі розбудови України, як правової держави, ґрунтуються на «Концепції реформування судової системи України». Як зазначено у Конституції України: «Функцію здійснення правосуддя держава покладає виключно на суди». Вони є органами судової влади, яка згідно зі ст. 6 Конституції, діє незалежно від законодавчої і виконавчої влади. Інші органи державної влади і посадові особи не вправі приймати на себе функцію і повноваження, які є компетенцією органів правосуддя. Виключно суди виконують примусові повноваження державної влади і в законному порядку визнають особу винною у вчиненні злочину і піддають її кримінальному покаранню. Призначенням судів є також здійснення захисту гарантованих Конституцією кожного прав і свобод (ст. 55). Особлива роль суду обумовлена тим, що компетенція суду поширена на всі правовідносини, що виникають у державі.

Аналіз наукових джерел, інноваційної вітчизняної практики та досвіду психолого-педагогічної підготовки суддів у системі суддівської освіти цивілізованих країн сучасності, а також соціальні виклики суспільства, що стрімко змінюється на всіх його рівнях, зумовив необхідність переосмислення змісту психолого-педагогічної підготовки у системі суддівської освіти в Україні. Дефініція «психолого-педагогічна підготовленість професійних суддів» ще не знайшла широкого тлумачення у науковій літературі. Аналіз джерел, саморефлексія науково-дослідного професійного пошуку дозволили трактувати це поняття наступним чином: ***психолого-педагогічна підготовленість професійних суддів*** – динамічна, інтегральна якість особистості професійного судді – результат психолого-педагогічної підготовки професійного судді, який характеризується: а) теоретичними знаннями у галузі психології і педагогіки, певним рівнем розвитку особистості, обізнаністю у професійній діяльності; б) практико-методичними навичками у цій сфері, в) знаннями вимог спеціальності до особистих якостей і здібностей; г) умінням вчитися, самовдосконалюватися; д) наявністю морально-психологічних характеристик щодо виконання професійної діяльності.

Компонентами психолого-педагогічної підготовки професійних суддів є: розвиток психологічної культури судді, психолого-педагогічна компетентність судді, усвідомлення власного внутрішнього потенціалу, сильних і слабких сторін своєї особистості. Фазами психолого-педагогічної підготовки виступають: адаптація, індивідуалізація, інтеграція. Ці фази охоплюють: психофізичні властивості особистості; психічні стани; психічні процеси. Базовими теоретико-методологічними підходами психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти є: людиноцентричний, аксіологічний, акмеологічний, андрагогічний та

синергетичний. Сутність педагогічної взаємодії між суб'єктами психолого-педагогічної підготовки з позицій андрагогіки полягає у такому: 1) встановлення відносин довіри на основі визнання іншої людини особистістю; 2) відвертість, щирість власної поведінки суб'єктів, відповідність думок – почуттям, словам – невербальним діям – конкретній ситуації; 3) надання суб'єктам свободи висловлення думок, почуттів, участі у прийнятті рішень тощо.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що у багатьох державах, переважно континентального права, застосовується такий підхід у формулюванні вимог до суддів, коли законодавство містить перелік ситуацій або характеристик кандидатів, які унеможлиблюють призначення. Найчастіше це стосується загальних обмежень доступу до суддівської посади, дуже рідко це специфічні положення про Верховний Суд (ВС). На ґрунті всебічного аналізу систем суддівської освіти 20 країн світу, продемонстровано, що загальним правилом відбору суддів, яке часто може навіть не отримувати розгорнутого визначення в законодавстві, виступає *урахування особистих якостей кандидатів*. Адже суддя повинен мати не тільки високу кваліфікацію, а й відповідні *моральні якості*, провідною серед цих якостей визнано *добročесність*.

В основу конструктивної підготовки професійних суддів в Україні закладено принципи практичної спрямованості та орієнтованості на глибоке оволодіння кандидатом уміннями і навичками, необхідними при здійсненні правосуддя – засади, які визнані та широко використовуються у міжнародній практиці. *Принципами психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти* визначено такі: науковості, системності, єдності раціонального й емоційного, єдності предметного й особистісно-орієнтованого вивчення психолого-педагогічної науки, єдності емпіричного і теоретичного знання, доступності, наочності, активності, зв'язку вивчення психології та педагогіки і з життям і практикою.

Двомовна та двопалатна судова система Канади відображає її мультикультурне суспільство і надає канадійським суддям багато можливостей для співпраці з колегами по всьому світу. Система суддівської освіти саме Канади є невід'ємним партнером для ефективної та стабільної судової реформи у багатьох країнах. Національний суддівський інститут Канади (*National Judicial Institute – NJI*) був створений у 1988 році. Одне з головних завдань, що було поставлене перед NJI після його створення і набуває все більшого значення і впливу називають поняттям *соціальний контекст (social context)*. Починаючи ще з кінця 1980-х років Західний Суддівський освітній центр (*Western Judicial Education Centre – WJEC*), почав готувати матеріали, що виявилися революційними в аспекті способів підготовки суддів з питань соціального контексту галузі суддівської освіти Канади. *Початковий етап становлення системи суддівської освіти у Канаді* закінчився у 1995 році, коли закінчилася дія мандату Західного Суддівського освітнього центру (WJEC). До цього суддівська освіта в Канаді була значною мірою зосереджена тільки на основних правових питаннях: основними формами навчання були тривалі лекційні заняття для великих груп суддів. Проблеми соціального контексту

розглядалися побіжно. Проте було доведено, що соціальний контекст не можливо опанувати у процесі групової лекції: це не просто предметна область, яка може бути представлена таким чином. До подальшої роботи були залучені як науковці, так й члени колегії адвокатів.

Визнаючи основоположну важливість соціального контексту суддівської освіти, у 1994 Канадська Судова Рада (CJC) прийняла резолюцію, що закликала до розробки питань соціального контексту в суддівській освіті, вивчення якого було би «всеосяжним, глибокими і заслуговувало на довіру» і включало аспекти рівності рас і статей. Наразі вивчення соціального контексту ґрунтується на «трьох китах», «трьох стовпах» принципів: *перший* передбачає, що саме судді навчають суддів; керівники громадських організацій та вчені разом – *два інші стовпи* у створенні основи для всебічної суддівської освіти, оскільки опанувати соціальний контекст суддівської освіти самі судді, які мають юридичну вищу освіту, не можуть без досвідчених фахівців-експертів у соціально-культурних та психолого-педагогічних питаннях. Доведено, що залучення експертів із цих галузей наук є принципово-важливим, адже дозволяє вивчати питання багатогранно та урахувати відмінності й особливості щоб допомогти вивчити питання соціального контексту суддями.

Соціально-Контекстний-Освітній-Проект Канади (*Social Context Education Project SCEP*) був розділений на *два періоди*: *перший* передбачав вивчення багатопрофільного соціального контексту Консультативним комітетом, розробку та презентації пілотних програм вивчення соціального контексту в трьох судах різних провінцій; *другий* почався з консультацій НЛІ, які мали на меті обговорення щодо досягнень першого періоду і встановлення пріоритетів для наступного. Наразі «десять принципів соціального контексту суддівської освіти» стали *обов'язковими* у Канаді та посідають важливе місце в якості моделі для збереження та інтеграції соціального контексту суддівської освіти в усіх формах професійної підготовки суддів. А саме: 1. Судове керівництво. 2. «Три стовпи» інтегрованого соціального контексту судової освіти. 3. Стійка інтеграція соціального контексту. 4. Специфіка введення і актуальність. 5. Оцінка потреб. 6. Зосередження на ролі судді. 7. Кваліфіковані розробники і команда. 8. Ефективна програма і розробка навчального плану. 9. Принципи навчання дорослих для суддів. 10. Оцінка і зворотний зв'язок.

Психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у Канаді є вельми значущою, адже вона має позитивний вплив на розвиток особистісних властивостей суддів, зокрема здатності до самоосвіти, комунікабельності, професійної спрямованості. Така підготовка у системі суддівської освіти Канади має два варіанти: короткий варіант психолого-педагогічної підготовки та програма розширеного супроводу. Констатується перевага програм «Навички та спілкування суддів» – програми розвитку навичок та комунікації для новопризначених суддів та освітньої програми «Нові судді».

Аналіз фахових джерел дозволив зауважити на тому, що у міжнародній роботі Національний суддівський інститут Канади прагне впровадити більш широке застосування принципу верховенства права через суддівську освіту та судову реформу. Працюючи у тісній співпраці з партнерами в Канаді та країнах, що розвиваються, Національний суддівський інститут Канади

(<https://www.nji-inm.ca/index.cfm>) через групу міжнародного співробітництва своєчасно реагує на запити про судову експертизу з усього світу. Як доводять фахівці (С. Bentley, R. Finlayson та ін.) основний внесок NJI полягає у розбудові спроможностей судових освітніх установ, розробці та реалізації проектів стандартів суддівської освіти та інших ініціатив у галузі судової реформи, де Інститут є визнаним лідером у впровадженні ефективних методів розробки змісту суддівської освіти, які адекватні вимогам сьогодення у багатьох країнах. Зокрема, до визначених нами позитивів слід віднести, що суддя в Канаді – це особа яка має найвищий авторитет у суспільстві, а до судової влади надзвичайно висока ступінь довіри.

21 грудня 2010 року рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України на виконання вимог Закону України “Про судоустрій і статус суддів України”, було створено Національну школу суддів України (НШСУ) – державну установу, науковий заклад та методичний центр суддівської освіти. Чинний Закон України “Про судоустрій і статус суддів” вперше на законодавчому рівні закріпив базові стандарти підготовки професійних суддів та відкрив широкі можливості для участі суддівської спільноти у створенні власного науково-методичного центру. Обґрунтовується, що такі стандарти закріплені у: 1) НШСУ створена при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України і здійснює свою діяльність відповідно до Закону та статуту, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України; 2) на НШСУ не поширюється законодавство про вищу освіту; 3) НШСУ є державною установою зі спеціальним статусом, що забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для судової системи та здійснює науково-дослідну діяльність.

Освітні установи України і Канади – Національна школа суддів України (НШСУ) та Національний суддівський інститут Канади (NJI) – є спорідненими організаціями, завданням яких є забезпечення ефективної професійної підготовки суддів у своїх країнах Канадські судді та інші учасники проекту прагнуть зрозуміти потреби української сторони і бути корисними. Встановлено, що ключовими аспектами НШСУ на сьогодні виступають: оперативне планування та подальші практичні дії щодо розробки нових навчальних програм і курси для суддів, призначених на посаду вперше; організаційний розвиток – курси з розвитку педагогічних та управлінських навичок для суддів – викладачів і працівників НШСУ; залучення суддів до розроблення і викладання курсів; дистанційне навчання та розробка електронних ресурсів. Відбувається продовження роботи над розробкою курсів і програм. Ефективна інтерактивна освіта суддів в НШСУ складається з трьох компонентів: суддівських навичок щоб добре виконувати свою роботу, наприклад, вести судові засідання, складати судові рішення; знань права, як матеріального, так і процесуального та вміння їх застосовувати, наприклад, при оцінці доказів; соціального контексту розуміння, як інші сприймають судовий процес та судові рішення, чи вони відчують вони себе почутими.

Але, не зважаючи на увагу науковців та суддів до питань психолого-педагогічної підготовки у системі суддівської освіти, її практична реалізація у професійній підготовці в Україні є вкрай обмеженою. Потребують подальшого

удосконалення ще й зміст та форми реалізації такої підготовки. Зокрема зміст психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України доцільно модернізовувати у двох аспектах: по-перше, для забезпечення достатнього особистісного розвитку суддів необхідно розширювати склад психолого-педагогічних дисциплін НШСУ: окрім дисциплін психологічної проблематики, передбачати вивчення педагогічних дисциплін; по-друге звернути посилену увагу на вибір і підготовку викладачів до такої діяльності.

Встановлено, що серед першочергових заходів, які є викликом сьогодення для НШСУ в аспекті психолого-педагогічної підготовки професійних суддів, насамперед, доцільно вбачати:

- формування інституційного потенціалу НШСУ як єдиного та провідного науково-методичного центру, здатного у повній мірі задовольнити потреби суддів у психолого-педагогічній підготовці та підвищенні кваліфікації на основі використання сучасних психолого-педагогічних технологій та методик;

- удосконалення системи підготовки кандидатів на посаду судді, яка б забезпечувала судову систему України високопрофесійними фахівцями з об'єктивно оціненим рівнем особистих і моральних якостей, здатними чесно, неупереджено та об'єктивно здійснювати у майбутньому судочинство;

- розширення переліку психолого-педагогічних дисциплін НШСУ.

- побудову ефективної моделі співпраці НШСУ та усього суддівського корпусу, залучення найкращих та найдосвідченіших суддів до викладання, що володіють педагогічними навичками, педагогічною майстерністю.

Виходячи з того, що навчання у НШСУ здійснюється суддями та експертами з кожної дисципліни, доведено, що викладачів доцільно відбирати з числа найкращих у своїй професії, органом, який є відповідальним за навчання, з урахуванням знання суддею предметів, які він викладає, навичок викладання та *педагогічної майстерності*. Отже, проведена аналітична робота з метою всебічного осмислення проблемного поля суддівської освіти країн зарубіжжя з позицій педагогічної компаративістики, довела з одного боку про своєрідність розв'язання питань психолого-педагогічної підготовки професійних суддів, а з іншого – конструктивність досвіду саме Канади в окресленому плані.

У другому розділі **«Науково-теоретичні основи психолого-педагогічної детермінованості підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади»** досліджено стандартизацію змісту підготовки як законодавчого інструменту забезпечення якості добору професійних суддів у суддівських системах України і Канади; розкрито гносеологічну сутність поняття «добročесність» – духовно-рефлексивне ядро психолого-педагогічної підготовки професійних суддів; визначено зміст концепції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти.

Європейський вектор державотворення, обраний Україною, зумовлює гостру потребу в адаптації законодавства України у секторі юстиції до *acquis communautaire* ЄС, зокрема в частині запровадження стандартів суддівської освіти як важливої складової покращення якості та ефективності національного судочинства, підвищення довіри громадськості до правосуддя. На основі

аналізу фахової літератури, доведено, що сьогодні немає дійсного глобального інструменту, чи будь-якої загальноприйнятої міжнародної хартії щодо стандартизації змісту підготовки та відбору професійних суддів у суддівській системі, яка б об'єднувала всіх учасників. Як це не парадоксально, така ситуація фактично не є результатом відсутності консенсусу. Це пояснюється відмінностями в історичному аспекті, устрої судових систем держав. Натомість, саме загальнолюдські цінності є підґрунтям принципів суддівської освіти.

Встановлена доречність урахування безсумнівних переваг підготовки професійних суддів у Канаді заради поліпшення вітчизняної практики. Доведено, що конструктивність канадської системи суддівської освіти доцільно вбачати за низкою параметрів:

- Канадська судова рада (*Canadian Judicial Council – CJC*), є органом відбору суддів **Канади**, використовує три блоки оцінки кандидатів на посаду судді: а) особисті навички та досвід; б) особистісні якості кандидата; в) інституціональні потреби суду. У більшості провінцій Канади суддям потрібна магістратура, докторантура або ступінь юридичної освіти. Вимоги до роботи різняться залежно від посади та роботодавця. Спосіб, у який судді призначаються та керуються, регулюється частиною VII *Конституційних законів від 1867 та 1982 років* та *Законом про суддів*. Кожна юрисдикція Канади має суддівську раду, яка відповідає за інформування та адміністрування професійних стандартів та поведінки.

- Для підтримки незалежності суддів було створено кілька інститутів: до них належать **Канадська судова рада** (*Canadian Judicial Council*), **Уповноважений з питань федеральних судових справ** (*Commissioner for Federal Judicial Affairs*), **Національний суддівський інститут** (*National Judicial Institute*) та **Служба адміністрації судів** (*Courts Administration Service*). Вони допомагають забезпечувати відокремленість уряду та судової системи у таких сферах, як дисципліна, оплата праці та пільги, а також *безперервна підготовка суддів*. **Національний суддівський інститут Канади** забезпечує: особисті та он-лайн програми для Канади; програмування англійською та французькою мовами, що відображає загальне право та цивільне право; навчальний план, що охоплює матеріальне право, розвиток суддівських навичок та обізнаність у соціальному контексті; комп'ютерна програма навчання для доповнення судових функцій; експертиза принципів та процесів розробки курсу для суддівських освітян та судових освітніх комітетів; логістичну підтримку доставки судових програм на місцях у всій Канаді.

- Федеральний уряд призначає суддів федеральних судів, вищих судів провінцій / територій та Верховного суду Канади. Комісар з питань федерального судочинства керує **Консультативними комітетами** (*advisory committees*), що представляють кожну провінцію та територію, які оцінюють кваліфікацію юристів, що подають заяву про призначення федеральних суддів. Наприклад, кандидат на федеральну посаду повинен бути адвокатом щонайменше десять років і повинен бути кваліфікованим для практики права у відповідній юрисдикції.

Суддівська реформа, яка розпочалась і проходить в Україні свідчить про значні зміни та кроки на шляху до розвитку демократичного суспільства. Закон “Про судоустрій і статус суддів» № 1402-VIII від 02.06.2016р. передбачає дві різні методології формування рейтингу для обрання суддів: 1) судді місцевих судів обираються за результатами *кваліфікаційних іспитів*; 2) судді перших інстанцій, апеляційних судів та Верховного суду – за результатами *кваліфікаційного оцінювання*. Кваліфікаційне оцінювання проводиться ВККСУ з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за визначеними законом критеріями (ст. 82). Відповідно до ст. 83 Закону № 1402-VIII від 02.06.2016р. кваліфікаційне оцінювання включає такі етапи: 1) складення іспиту; 2) дослідження досьє та проведення співбесіди. Рішення про черговість етапів проведення кваліфікаційного оцінювання ухвалює ВККСУ.

Переваги вітчизняної практики полягають у проведенні кваліфікаційного оцінювання суддів в Україні – *процедури, яка в судовій системі застосовується вперше у світі*. Аналогів такої процедури а ні в Європі, а ні в світі немає. Йдеться про цілковито очевидні, на наш погляд, суттєві нововведення: *Перше*: відповідність судді критерію **особистої компетентності** оцінюється (встановлюється) за такими показниками: *когнітивні якості особистості* (загальний показник здібностей, вербальне мислення, логічне мислення, абстрактне мислення); *емотивні якості особистості* (стресостійкість, емоційна стабільність, контроль емоцій, контроль імпульсів, патопсихологічні ризики, інші складові, оцінка яких передбачена відповідною методикою тестування особистих морально-психологічних якостей); *мотиваційно-вольові якості особистості* (відповідальність; стійкість робочої мотивації, дисциплінованість, рішучість, кооперативність, здатність відстоювати власні переконання, інші складники, оцінка яких передбачена відповідною методикою тестування особистих морально-психологічних якостей). *Друге*: відповідність судді критерію **соціальної компетентності** оцінюється (встановлюється) за такими показниками: *комунікативність; організаторські здібності; управлінські властивості особистості; моральні риси особистості* (чесність, порядність, розуміння і дотримання правил та норм, відсутність схильності до контрпродуктивних дій, дисциплінованість, інші показники, оцінка яких передбачена відповідною методикою тестування особистих морально-психологічних якостей). *Третє*: відповідність судді критерію **професійної етики** оцінюється (встановлюється) за такими показниками: *відповідність витрат і майна* судді та членів його сім’ї, а також близьких осіб задекларованим доходам; *відповідність судді вимогам законодавства у сфері запобігання корупції; політична нейтральність; дотримання Кодексу суддівської етики, морально-психологічні якості* (інтегративність) за складовими (розуміння і дотримання правил та норм; здатність відстоювати власні переконання; дисциплінованість; повага до інших). *Четверте*: відповідність судді критерію **доброчесності** оцінюється (встановлюється) за такими показниками: *відповідність витрат і майна* судді та членів його сім’ї задекларованим доходам; *відповідність способу життя* судді

та членів його сім'ї задекларованим доходам; відповідність поведінки судді іншим вимогам законодавства у сфері запобігання корупції; наявність обставин, передбачених підпунктами 9–12, 15–19 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII від 02.06.2016р.; наявність фактів притягнення судді до відповідальності за вчинення проступків або правопорушень, які свідчать про недоброчесність судді; наявність незабезпечених зобов'язань майнового характеру, які можуть мати істотний вплив на здійснення правосуддя суддею; загальна оцінка інтегративності (доброчесності) за складовими (чесність і порядність, контрпродуктивна поведінка, схильність до зловживань). Отож, у контексті дослідницького задуму, концепт “*доброчесність судді*”, розглядається, переважно, через призму етичних принципів. Адже етичні принципи за предметом правового регулювання закріплені і в Конституції України та інших законах, що регламентують вітчизняну освітню сферу та визначають обов'язок неухильного дотримання етичних норм у сфері професійної діяльності судді. Але тлумачення поняття «доброчесність» досить широке.

Аналіз та узагальнення наукової літератури дозволили дійти висновку про те, що доброчесність розглядається у різних аспектах, а саме, як: *утворення/зразок, що існує осторонь як ідеал у суспільстві*, соціальній групі, але водночас має загальнолюдський характер; *інтегральна якість, форма свідомості, система ціннісних орієнтацій особистості*, яка виконує певні завдання щодо забезпечення існування, життя та діяльності окремих осіб та їх взаємовідносин в умовах даного суспільства; *зовнішній регулятор поведінки/взаємодії особистості у суспільстві*, що належить до тих одвічних та обов'язкових явищ, які виникають з появою людського суспільства і пронизують усю його історію; *феномен, що обумовлюється суспільним буттям*, економічним базисом та безпосередньо залежить від системи цінностей, які пропонує суспільство, від умов соціального спілкування, від способів функціонування громадської думки, від способів соціальної регуляції (правових, державно-адміністративних та інших). Отже, доброчесність судді, конкретизовано як інтегративну якість особистості. Якщо у загальному вигляді, то на особистісному рівні її складниками виступають такі загально-людські чесноти, як **гуманність, чесність, відповідальність, принциповість, патріотизм**, всі інші особистісні новоутворення виявляються похідними. Але саме для судді, перш за все, має бути притаманна рефлексія у самопороджувальній формі – тобто самоціннісну форму рефлексії правомірно вважати теж базовою чеснотою. *Рефлексія судді* є основою міжособистісного спілкування у суддівській освіті, яка надає можливості формувати уявлення про мотиви і наміри інших, особливості сприйняття комунікативної ситуації.

Цілком очевидне, що уникнути стресових ситуацій під час періоду оцінювання суддям, напевно не вдасться, але зменшити психологічну напругу – можливо. Як зазначає Консультативна рада європейських суддів, посилаючись на Європейську хартію щодо Статуту суддів «підготовка суддів не повинна обмежуватися технічною юридичною підготовкою... Судді необхідні передусім знання в галузі людських і суспільних наук, гарне розуміння соціально-економічного контексту, авторитет». Це питання можна вирішити

завдяки підготовці суддів до використання психолого-педагогічних технік розвитку навичок саморегуляції під час проходження кваліфікаційного оцінювання та для профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності в межах їхньої психолого-педагогічної підготовки у системі суддівської освіти та реалізацією психолого-педагогічного супроводу суддів. Основними напрямками реалізації такого супроводу виступають: *психологічна діагностика; психологічне просвітництво; психологічне консультування; розвиваючий курс; психолого-педагогічна корекція.*

Визнання за процесом психолого-педагогічної підготовки професійних суддів статусу динамічного системного об'єкта на основі аналізу взаємозв'язків його структурних елементів; забезпечення цілісності функціонування у контексті множинних соціальних проєкцій; ієрархічної побудови системи; шляхів забезпечення дієвості, взаємоузгодженості всіх рівнів (горизонтальний – вертикальний), засобів реформування стану суддівської системи й надало можливості виявити ракурси розробки концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти. Ми пропонуємо концептуальну цілісну синергетичну модель (рис. 1) психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти, яка забезпечується, по-перше, тим, що освітні об'єкти різного рівня (починаючи з рівня судді першої інстанції і закінчуючи макрорівнем – суддями Верховного Суду) можна розглядати з позицій *людиноцентричного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного та синергетичного* підходів; по-друге, соціально-освітні системи мають такі характеристики поведінки, як: мінливість (динамічність); суперечність; тенденція до зміни характеристик; схильність дії довколишнього середовища (соціальний контекст), що зумовлюють вибір методу їх дослідження. У межах цієї синергетичної моделі вдалось за можливе конкретизувати концепти-етапи, закономірності, принципи і підходи, критерії доброчесності судді в цілісному системному аспекті духовно-рефлексивного виміру.

Теоретичний концепт безперервності психолого-педагогічної підготовки суддів визначає систему ідей, вихідних категорій, основних понять, визначень, без яких неможливе наукове тлумачення сутності досліджуваної проблеми. Він конкретизується через такі основні положення: процес розвитку педагогічної майстерності судді покликаний забезпечувати не тільки досягнення цілей психолого-педагогічної підготовки суддів, а й реалізацію особистісних смислів суб'єктів освітнього процесу, їх прояв в суспільному житті; принципи розвитку педагогічної майстерності судді орієнтовані на особистість кожного суб'єкта і передбачають перехід від філософії «впливу» до філософії «взаємодії», на опанування педагогічних технік: вміння керувати собою (емоціями, використовувати елементи акторської і режисерської майстерності у викладацькій діяльності; культури і техніки мови і мовлення, тощо); вміння взаємодіяти з іншими (*умінь педагогічного спілкування, комунікативного впливу, педагогічної техніки; навичок створення сприятливого освітнього середовища співробітництва і взаємоповаги на морально-гуманістичній основі*).

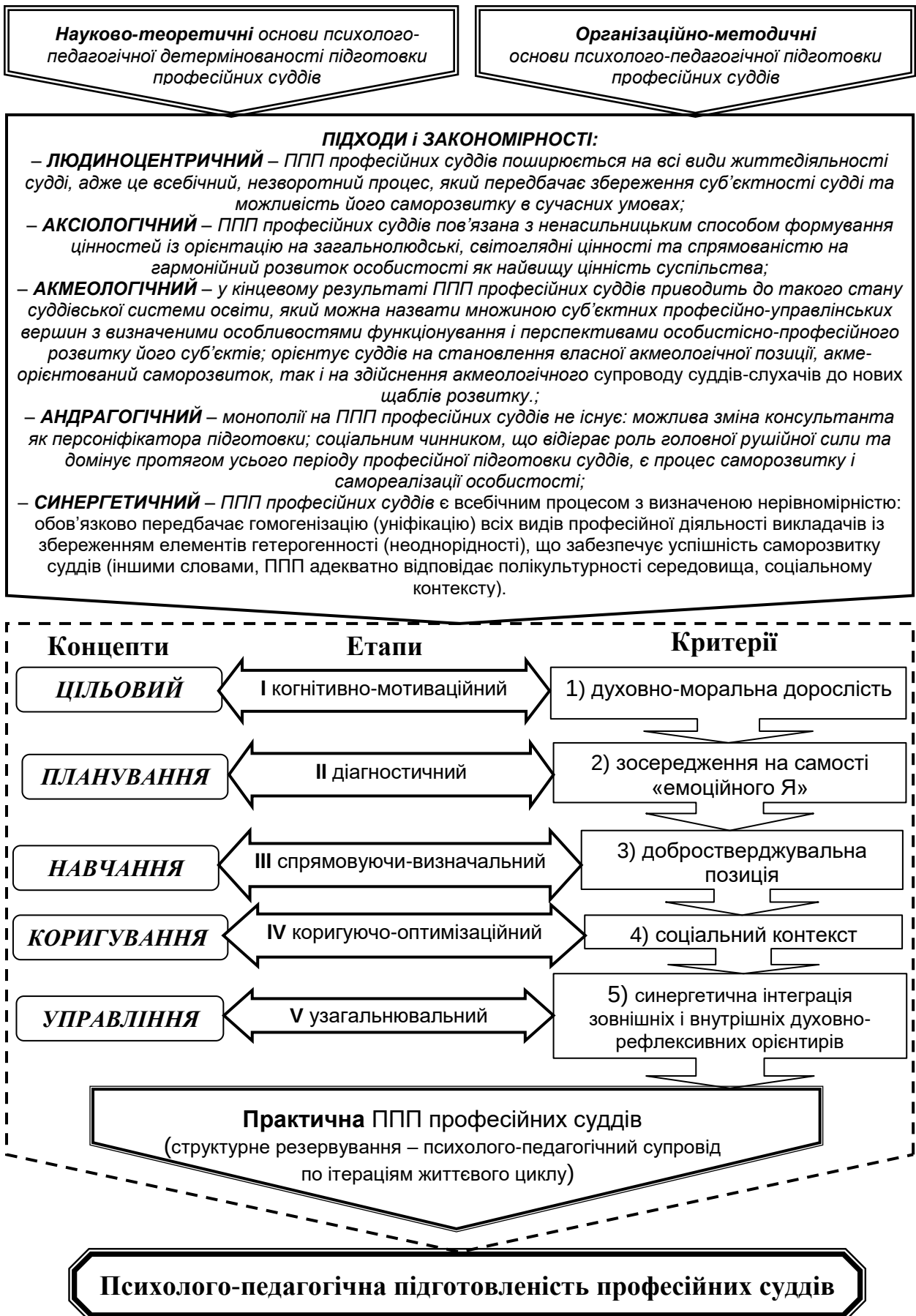

Рис. 1. Концептуальна цілісна синергетична модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти

У межах концепції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України щодо її впровадження шляхом уведення в робочі програми підготовки суддів нами запропоновані такі курси, які вимагають системних предметних знань: “Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді”, “Основи педагогічної майстерності суддів”, “Суддя і стрес: як його подолати”. Ми вважаємо, що для реалізації цієї концепції обов’язково необхідною є відповідна підготовка викладачів, яка передбачає спеціальну підготовку за програмою науково-методичних семінарів для викладачів, що працюють над проблемою психолого-педагогічного супроводу суддів.

У третьому розділі **«Організаційно-методичні концепти психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України»** визначено: зміст організаційного концепту психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти, специфіку застосування інтерактивного тренінгового інструментарію у психолого-педагогічній підготовці професійних суддів, методичні засади тренінгу «Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності суддів» та організаційно-методичні особливості навчального курсу «Основи педагогічної майстерності судді».

З позицій інтерактивного навчання дорослих багатьма авторами вивчалися й уточнювалися теоретичні положення та базові характеристики освітнього процесу; особливості поняття «інтерактивна технологія навчання для дорослих», сутність інтерактивності систем дистанційного навчання, варіанти андрагогічних моделей інтерактивного навчання та умови їх використання. Безсумнівні переваги інтерактивних тренінгових методик у суддівській освіті віддзеркалює досвід Канади. Попри загальновизнаних конструктивних моментів наукового доробку Т.І. Фулей, що присвячене інтерактивним методам підготовки професійних суддів в Україні, нажаль, поза увагою залишається психолого-педагогічний аспект підготовки суддів. До того ж досить побіжно згадуються питання, що пов’язані з урахуванням соціального контексту. Хоча прикладів тренінгів щодо гендерної рівності, питань насилля є чимало. Це актуалізує потребу у всебічному науковому пізнанні своєрідності соціального контексту практики (від загально-філософсько-методологічного до педагогіко-практичного).

На основі компаративного аналізу нами доведено, що у системі підготовки суддів у Канаді є, принаймні, два навчальні курси, які складають значний науковий інтерес. Йдеться про курс *«Прикладне мистецтво суддівства»*, та курс *«Як не лише вижити, але й бути успішним: оптимізація ефективності роботи та покращення здоров’я суддів»*. У межах цих курсів фахівці проводять і дискусії, зокрема про *стратегію збереження здоров’я суддів*, про *важливість фізичних вправ та медитації, харчування*, важливість належного балансу роботи і приватного життя і наявності гармонійного середовища за межами кола професійних обов’язків. Водночас потребує більшої системності навчально-методична робота у системі суддівської освіти задля засвоєння професійними суддями змістового наповнення понять:

«досвід», «психологічний досвід» «соціальний контекст» і «педагогічна майстерність». Особливостями застосування інтерактивних тренінгових методик у психолого-педагогічній підготовці професійних суддів у системі суддівської освіти виступають з одного боку: забезпечення системності психолого-педагогічної підготовки професійних суддів – суб'єктів педагогічної дії в системі суддівської освіти; з іншого – своєрідність інтерактивних методик, якими мають володіти викладачі-експерти.

Узагальнюючи вищезазначене в аспекті психолого-педагогічної підготовки суддів у системі суддівської освіти в Україні, зауважимо, що доведена конструктивність підходів пов'язана із використанням ключових ідей *психопедагогіки* як інтегративної науки про гносеологічні засади професійної діяльності педагога-майстра щодо гармонійного розвитку особистості, педагогічної майстерності; нейропсихології як підґрунтя впливу педагога – головного суб'єкта педагогічної дії. Конструктивність такого підходу вбачається, насамперед, у *цілісному поєднанні* та використанні новітніх здобутків, як природничих, так і гуманітарних наук щодо пояснення новопосталих педагогічних явищ сучасної освітньої сфери. Встановлено, що суддів, які звертаються по психолого-педагогічну допомогу в період підготовки до проходження атестації, підвищення кваліфікації, можна умовно розподілити на дві групи: *впевнені*: «я все знаю, умію, можу», «навчіть тільки, як угамувати нерви»; *допитливі*: прагнуть до самовдосконалення та розвитку; із готовністю прислухаються до порад; вдячно приймають допомогу; їхня зацікавленість проявляється у мовленні такими словесними маркерами, як «підкажіть», «навчіть», «спробуймо», «чи не могли б Ви допомогти/підказати?»

Конкретизовано організаційно-методичні засади тренінгу «Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності суддів». Тут доцільним визнано головний акцент на вправи, що відповідають меті тренінгу і конкретним завданням-очікуванням самих учасників. Розроблений і впроваджений курс «Основи педагогічної майстерності судді» розцінено як логічне продовження семінару-тренінгу «Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції та профілактики професійної деформації в діяльності суддів». Освоєння комплексу прийомів психолого-педагогічних технік уможливорює не тільки розвивати навички саморегуляції і проводити профілактику професійної деформації в діяльності суддів, продуктивно виконувати професійні обов'язки, а також досягти високого рівня професійної майстерності судді.

У четвертому розділі **«Цілісна синергетична модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти в Україні: перспективність досвіду впровадження»** схарактеризовано: цільову програму професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів як фактор результативності психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України; генезу науково-теоретичних і регулятивних засад психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України; схарактеризовано практичну зорієнтованість цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти та пріоритетні вектори її впровадження.

Ми виходили з того, що орієнтація суддів на педагогічну діяльність, зокрема в аспекті психолого-педагогічної підготовки суддів, передбачає спочатку детальне ознайомлення зі змістом та формами викладацької діяльності, пізнання суті і особливостей педагогічної діяльності суддів-викладачів, а потім – з формуванням, розвитком та саморозвитком у них необхідних особистісних якостей, без яких результативна праця педагога унеможлиблюється: пізнання суддею власної особистості як інструменту рефлексивного керування поведінкою і діяльністю інших, освоєння технік управління педагогічною взаємодією при організації навчального процесу в аудиторії слухачів з вищою юридичною освітою.

Доведено вагу *соціального аспекту* діяльності судді, що виражається у: справедливому винесенні вироку, що повинно стати початком вирішення конфлікту особистості та суспільства; відповідальності перед суспільством за соціальний прогноз розвитку особистості підсудного; використанні судових процесів для запобігання і попередження правопорушень (публічні процеси). Методики діагностики професійно-педагогічного відбору суддів до реалізації психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України, що використовувалися нами поділяються на дві групи: основні і допоміжні. Основні з них творчо запозичені з арсеналу психології, педагогіки і соціології, а допоміжні – склали зміст експерименту.

У проведеному комплексному дослідженні виокремлено декілька основних напрямів професійно-педагогічного відбору та підготовки суддів до реалізації психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України, що побудовано з урахуванням важливості особистісних якостей, вмінь та навичок судді, як-от: 1) педагогічна майстерність є умовою і засобом реалізації особистості судді-викладача, його педагогічно-творчого потенціалу; 2) послідовність педагогічних дій, поетапне оволодіння окремими прийомами шляхом різних видів тренінгу, зокрема психофізичного і педагогічного; 3) взаємозв'язок вправ для розвитку педагогічної техніки з творчим моделюванням педагогічної діяльності; 4) відкритий аналіз розвитку педагогічних умінь і контроль за їх сформованістю.

На підґрунті виявлення генези теоретичних і регулятивних засад психолого-педагогічної підготовки професійних суддів; наукової рефлексії щодо важливості практико-зорієнтованості цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів та пояснення процедури одержання досвіду її впровадження через імператив надання рекомендацій, доведено перспективність психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти в Україні. За допомогою набутої системи психологічних і педагогічних знань суддя здатний комплексно реалізувати заходи щодо встановлення контакту та здійснення психологічного впливу, нейтралізації негативних чинників під час пошуку та оцінки процесуально значущих фактів, їх врахування при всебічному та об'єктивному судовому розгляді. Не менш суттєвого значення має й соціальний контекст. А це вимагає введення у навчальні плани вищих навчальних закладів юридичного профілю наскрізної системи вивчення студентами психолого-педагогічних дисциплін з метою набуття професійної компетентності у врахуванні майбутньої фахової

діяльності психологічних і педагогічних особливостей.

Оскільки суддівська освіта є невід’ємним доповненням ефективної і в будь-якій країні, виключного значення має досвід Канади, який набув міжнародного визнання ще й реалізацією судових проектів в галузі освіти. Аналіз і введення у науковий обіг маловідомих англомовних робіт стосовно зарубіжної практики, які розкривають організацію системи психолого-педагогічної підготовки закордоном взагалі, й у Канаді – зокрема, дозволив розкрити найбільш вагомні аспекти концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти. Порівняння систем суддівської освіти України і Канади вдалось доцільним унаочнити у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння систем суддівської освіти України і Канади

№	Канада	Україна
1.	Створення Національного суддівського інституту – NCI (<i>National Juridical Institute – NJI</i>) – 1988 р.	Створення Національної школи суддів України (НШСУ) – 2010 р.
2.	Етапи становлення системи суддівської освіти: I етап – 1988 - 1995 рр. – мандат Західного Суддівського освітнього центру; II етап – 1995 - 2004 рр. – пілотне вивчення соціального контексту; III етап – 2004 р. по теперішній час – допомога іншим державам	Етапи становлення системи суддівської освіти: I етап – 1992 - 2010 рр. – прийняття у 2010 р. Закону «Про судоустрій і статус суддів» - створення НШСУ; II етап – 2010 – 2016 рр. – становлення НШСУ – розробка концепції підготовки суддів, стандартів, програм; III етап – 2016 рр. по теперішній час – модернізація системи суддівської освіти
3.	Призначення суддів регулюється частиною VII Конституційних законів та Законом про суддів від 1867 та 1982 років	Призначення суддів регулюється Законом “Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII
4.	Інституції, що здійснюють підтримку незалежності суддів: <i>Канадська судова рада (Canadian Judicial Council); Уповноважений з питань федеральних судових справ (Commissioner for Federal Judicial Affairs); Національний суддівський інститут (National Judicial Institute); Служба адміністрації судів (Courts</i>	Інституції, що здійснюють підтримку незалежності суддів: Вища Кваліфікаційна комісія суддів; Рада суддів України.

	Administration Service)	
5.	Викладацький склад НСІ: ґрунтується на «трьох китах»/«трьох стовпах»: <i>перший</i> – судді навчають суддів, <i>другий</i> – керівники громадських організацій, <i>третій</i> – вчені-педагоги.	Викладацький склад НШСУ: «Судді навчають суддів» – досвідчені діючі судді всіх юрисдикцій, судді у відставці.
6.	Структура програм в НСІ: <i>I. Зміст суддівства:</i> А: Матеріальне право; В: Доказовість та процедура (Evidence and Procedure); С: Знання інших дисциплін. <i>II. Мистецтво суддівства:</i> А. Мистецтво судді; В: Мистецтво суду; С. Мистецтво професії. <i>III. Контекст суддівства:</i> А. Соціальний контекст; В. Суддівство та роль суддів.	Структура програм в НШСУ 1) Знання права та вміння їх застосувати (по юрисдикціям, європейське, міжнародне); 2) Суддівські навички (комунікація суддів); 3) Соціальний контекст (питання гендеру, насильство, біженці, інваліди).
7.	Програми психолого-педагогічної підготовки: 1. «Навички та спілкування суддів» - програми розвитку навичок та комунікації для новопризначених суддів. 2. «Нові судді» – підвищення кваліфікації діючих суддів. Тривалість програм психолого-педагогічної підготовки: 1. <i>Короткий</i> – сесія складається з 12-15-ти занять (від 24 до 30 годин), 5 тижнів. 2. <i>Програма розширеного супроводу</i> – складається з 35 сеансів (70 годин), 12 тижнів (3 заняття на тиждень)	Програми психолого-педагогічної підготовки: 1. «Психологічна адаптація до суддівської діяльності» – 4 години. 2. «Комунікація суддів та ЗМІ» – 4 години.

Аналіз програм підготовки у Національній школі суддів України довів, що починаючи з 2015 року у всіх відділеннях НШСУ проводяться (розроблені за сприянням Українсько-Канадського проекту “Освіта суддів – для економічного розвитку”) тренінги для суддів, на тему: «Професійна адаптація до суддівської діяльності». Навчальними цілями тренінгу визначено наступні: ознайомлення

із сутністю понять: «професійна адаптація судді» – як процесу та результату адаптації, професійно-особистісної якості судді; усвідомлення психологічних особливостей процесу адаптації суддів до професійної діяльності; основ діагностування професійно-особистісних здібностей, умінь та навичок судді; розвиток професійно-важливих навичок саморегуляції емоційних станів, контролю емоційних станів суб'єктів судової взаємодії; набуття вмінь користатися прийомами протидії емоційному вигорянню у суддівській діяльності; усвідомлення необхідності реалізації системи професійно-особистісного самовдосконалення. Нами вказано, що це дуже важливий перший крок у розвитку суддівської освіти України у напрямі психолого-педагогічної підготовки суддів. Але наразі, на думку суддівської спільноти і на наше особисте переконання, цих заходів недостатньо. Адже «Положення про порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання, показники відповідності критеріям кваліфікаційного оцінювання та засоби їх встановлення» та «Порядок проведення іспиту та методика встановлення його результатів у процедурі кваліфікаційного оцінювання», якими регламентується проведення конкурсу на заняття посади суддів Верховного Суду України, суддів апеляційних та місцевих судів були затверджені рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у листопаді 2016 року.

Доведено, що при рівності прав усіх учасників судового процесу судді належить роль *лідера*, тому що він несе основну відповідальність за підготовку, організацію, ведення судового розгляду як по карних, цивільних та адміністративних справах, а також за справедливість і законність рішення, що виноситься судом. Корпоративний лідер, який хоче залишатися ефективним тривалий час, повинен вміти швидко адаптуватися до мінливих обставин і гнучко варіювати свою поведінку. Сутність лідерства розглядається через призму здатності практично реалізувати *психолого-педагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді* як супроводу ефективного лідера ХХІ століття на ґрунті синергетичного підходу. Розроблений і впроваджений в ході педагогічного експерименту практикум, спрямовується на засвоєння нових зразків саморегуляції поведінки, настрою, позитивного емоційного реагування на зовнішні подразники, розвиток стресостійкості, на ефективні зміни внутрішнього діалогу, ставлення лідерів до самих себе та інших, до своїх цінностей, професійної мотивації, саморозвитку та самовдосконалення, усвідомлення важливості створення позитивного іміджу судді-лідера.

Упровадження цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України у дослідницько-експериментальному режимі здійснювалося шляхом проведення тренінгів «Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигоряння у професійній діяльності суддів» та викладання курсу «Основи педагогічної майстерності суддів», організація якого полягала у проведенні інтерактивних лекційно-семінарських занять (на основі інтерактивних тренінгів), шляхом вирішення змодельованих завдань, ділових ігор та ін.) та самотійних (шляхом закріплення опанованого матеріалу тощо) занять. При цьому з метою виявлення особливостей в індивідуальній

психолого-педагогічній площині на основі взаємодоповнення використовувалась сукупність діагностичних методик.

Основним засобом психолого-педагогічної підготовки професійних суддів визнано багатоканальну взаємодію суб'єктів у освітньому суддівському середовищі. Діагностика ефективності психолого-педагогічної підготовки професійних суддів, здійснювалися *поетапно*: I етап – *когнітивно-мотиваційний*; II етап – *діагностико-цільовий*; III етап – *спрямовуюче-визначаючий*; IV етап – *коректуючи-оптимізовуючий*; V етап – *узагальнюючий*. Такий підхід співвіднесено із аналогічною «п'ятиступеневою» що діє у системі суддівської освіти Канади.

З метою виявлення динаміки рівнів психолого-педагогічної підготовленості професійних суддів було використано модифіковану нами методику діагностики професійної компетентності. Для дослідної роботи було обрано Львівське, Одеське, Харківське регіональні відділення Національної школи суддів України, Одеський апеляційний адміністративний суд, Херсонський окружний адміністративний суд, Миколаївський окружний адміністративний суд. Всього на різних етапах дослідження взяли участь 720 судів-слухачів, 57 суддів-викладачів і 10 працівників апарату судів Одеської, Миколаївської та Херсонської областей. Наявність ознак особистої психолого-педагогічної підготовленості судді, що були охарактеризовані нами, дозволило визначити рівні особистої психолого-педагогічної підготовленості судді: низький, середній, достатній, високий. При цьому, у кожного судді наявність ознак відповідних характеристик у відношенні один до одного проявлялася по-різному: так, слабе проявлення одних компенсується більш сильними проявленнями інших. Тому, при визначенні рівнів особистої психолого-педагогічної підготовленості судді доцільним було керуватися опосередкованими показниками. Для більш точної діагностики нами було проведено анкетування за окремими характеристиками психолого-педагогічної підготовленості судді. Перевірка тотожності діагностик визначення рівнів особистої психолого-педагогічної підготовленості професійних суддів за запропонованими анкетами з визначенням їх кореляції між собою. З метою статистичної перевірки ефективності проведеної роботи ми використали метод обчислення T – критерію Вілкоксона, який застосовується для порівняння показників, виміряних у двох різних умовах на одній і тій самій вибірці респондентів. Ми порівнювали між собою результати тестування суддів «до» та «після» проведення тренінгів для кожної з груп респондентів. Було здійснено автоматичний розрахунок T - критерію Вілкоксона за допомогою програми SPSS. У всіх обрахунках інтенсивність зрушень у типовому напрямку перевищувала інтенсивність зрушень в нетиповому напрямку з вірогідністю $p < 0,05$. Отже, рівень навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності суддів після тренінгів відчутно збільшився. Експериментальним шляхом встановлено, що суддя, який не володіє практичними техніками саморегуляції і профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності, відразу ж стикається зі всією складністю конкретних професійних (емоційно-проблемних) ситуацій. У ході експериментального дослідження відбувалося вдосконалення дослідницьких процедур оцінювання,

розробка проекту стратегічного плану індивідуального самовдосконалення судді.

На ґрунті ідей вітчизняного фундатора педагогічної майстерності академіка І.А. Зязюна розроблена й впроваджена «Цільова програма професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів до реалізації психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України» та авторський курс «Основи педагогічної майстерності суддів». Теоретично обґрунтовано й окреслено перспективи організаційно-педагогічного забезпечення творчого використання конструктивних ідей відповідного досвіду Канади в Україні, що знайшло своє відображення в науково-методичному комплексі «Психолого-педагогічна підготовка суддів у системі суддівської освіти України і Канади».

ВИСНОВКИ

На основі здійсненого наукового цілісного теоретичного і методологічного порівняльно-педагогічного аналізу досвіду Канади з підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти в контексті європейської інтеграції України та узагальнення результатів дослідження теоретично обґрунтовано і окреслено перспективи організаційно-педагогічного забезпечення творчого використання конструктивних ідей відповідного канадського досвіду в Україні зроблено такі висновки.

1. Сутність психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади розкрита на підґрунті аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових джерел. У роботі конкретизовано принципи психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти Канади та України, які полягають у науковості, системності, єдності раціонального й емоційного, єдності предметного й особистісно-орієнтованого вивчення психолого-педагогічної науки, єдності емпіричного і теоретичного знання, доступності, наочності, активності, зв'язку вивчення психології та педагогіки з життям і практикою.

У зв'язку з особливістю суддівської освіти, яка полягає в тому, що професійних суддів у системи суддівської освіти навчають самі судді, які не мають педагогічних знань, умінь, навичок, автором на основі творчого використання конструктивних ідей, що містить досвід Канади обґрунтовано й апробовано модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України. Розвиваючи у напрямку психолого-педагогічного особистісного саморозвитку суддів, розширюючи склад психолого-педагогічних дисциплін НШСУ (зокрема, через втілення дисциплін психологічної та педагогічної проблематики («Основи педагогічної майстерності суддів», «Професійна педагогіка» тощо), а також реалізацію авторської «Цільової програми професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів до реалізації психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України».

2. Шляхом аналізу наукових досліджень в роботі доведено, що суддя в «замкнутому суддівському середовищі» не може розвиватися, розробляти і здійснювати ефективні освітні програми соціального контексту або інтегрувати

питання соціального контексту в навчальні програми. Підґрунтям визначено Соціально-Контекстний-Освітній-Проект Канади (Social Context Education Project SCEP), завдяки якому у Канаді «десять принципів соціального контексту суддівської освіти» стали обов'язковими та посідають місце в якості моделі для збереження та інтеграції соціального контексту суддівської освіти в усіх формах професійної підготовки суддів. З метою удосконалення спеціальної підготовки суддів, обґрунтовано правомірність розуміння соціального контексту здійснення правосуддя через пріоритетність суспільства та його потреб, недопущення дискримінації за різними ознаками статтю, національністю, віком, місцем проживання, релігійною приналежністю, сексуальною орієнтацією, матеріальним станом тощо.

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що навчальні програми та курси необхідно розробляти відповідно до об'єктивних навчальних потреб суддівського корпусу із врахуванням особливостей цільової аудиторії, досвіду роботи на посаді судді, спеціалізації та актуальності проблематики при розробці курсу «на випередження», а «не пост – фактум» за активної участі суддівської спільноти, що призведе до удосконалення системи підготовки суддів, яка забезпечить судову систему України високопрофесійними фахівцями з об'єктивно оціненим рівнем особистих і моральних якостей, здатними чесно, неупереджено та об'єктивно здійснювати у судочинство.

3. Обґрунтовано методологічні підходи й концептуальні засади щодо підготовки суддів до викладацької діяльності у системі суддівської освіти. Доведено, що синергетичний підхід дає підстави для розгляду взаємодії суб'єктів у системі суддівської освіти (суддів-викладачів та суддів-слухачів) як складної самоорганізованої біосоціальної системи, що перебуває у нерівновазі та володіє великими власними можливостями для саморозвитку за допомогою відкритої взаємодії з навколишнім середовищем і для якої існує декілька альтернативних шляхів розвитку. Адже, суспільство, яке орієнтоване на майбутнє, потребує суддівської освіти, що формує такий тип мислення та пізнання, який надає можливість вирішувати проблеми соціального контексту.

Визначено три основні напрями аналізу методологічної основи концепції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти з позицій синергетичного підходу. Це, по-перше, розробка та технологізація процесу антропоцентристської перебудови професійної підготовки в межах глобального процесу її гуманізації та гуманітаризації. По-друге, це – змістовно-ціннісна соціокультурна переорієнтація освітнього процесу в напрямку реалізації культурологічного підходу до організації навчальної діяльності, що пов'язана з вирішенням низки практичних проблем операційного та ідейного характеру – від розробки дієвих технологій усвідомлення індивіда в соціокультурному оточенні до визначення ціннісних пріоритетів у процесі націокультурної ідентифікації індивіда. По-третє, це розробка принципово нових світоглядних засад освітньої діяльності дорослих, де пріоритетне місце має займати глобально-екологічний вимір відносин.

Узагальнення наукових даних, що містять вітчизняні та зарубіжні джерела та саморефлексія практичного досвіду професійної підготовки суддів у системі суддівської освіти засвідчили вмотивованість введення у навчальний процес

цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти в Україні. Обґрунтовано її дидактичну структуру як теоретико-методичну основу психолого-педагогічної підготовки суддів, що забезпечило поетапну реалізацію основних концептуальних положень дослідження на основі моделювання марковських процесів зв'язків у професійній підготовці суддів у системі суддівської освіти.

4. В результаті проведеного компаративного аналізу виокремлено спільні особливості концептуальної цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади. В якості підґрунтя концептуальної цілісної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України були покладені принципи синергетики. Врахувавши їх ефективність щодо реалізації соціального контексту суддівської освіти в усіх формах професійної підготовки суддів, а також належність психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти до класу динамічних синергетичних систем, що самоорганізуються.

У межах розробленої концепції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України врахована неоднозначна залежність величин, яка спостерігається в будь-яких процесах навчання дорослих. Це пояснюється положенням про те, що для зміни стану об'єкта (наприклад доброчесності) завжди потрібен час на реагування і реакція об'єкта відстає від причин які її спричиняють. Визначення параметрів порядку в аспекті дослідження дозволило побудувати математичну модель цього процесу.

5. Виявлено тенденції психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади у контексті сучасної теорії і методики суддівської освіти: теоретико-методичне визначення основних вимог до педагогічної діяльності суддів-майбутніх викладачів та факторів придатності до неї пояснює і методику діагностики педагогічних здібностей суддів, і розробку та підбір психологічних та педагогічних тестів для профвідбору суддів на викладацьку діяльність, і розробку методик здійснення профвідбору на пробних заняттях в НШСУ; професійний відбір суддів, які потенційно спроможні до педагогічної діяльності в аспекті психолого-педагогічної підготовки має зосереджуватися на роботі з головами та заступниками судів усіх юрисдикцій з метою виявлення суддів-кандидатів для подальшого їх діагностування і відбору і підготовки; оволодіння судьями-викладачами педагогічною майстерністю, створення єдиного відкритого реєстру викладачів у системі суддівської освіти України НШСУ обумовлює необхідність запровадження курсу педагогічної майстерності (визначивши його статус з-поміж інших професійних курсів), розробку методичних сервісів удосконалення педагогічної майстерності судді-викладача, розвиток практичних навичок самонавчання; неперервна педагогічна практика суддів-викладачів, обмін досвідом сприяють удосконаленню та урахуванню особливостей сучасної суддівської освіти, що передбачає: розробку методики оцінки якості викладацької діяльності суддів у процесі безперервної практики з різними категоріями слухачів на всіх курсах, що викладаються; визначення

єдиних критеріїв психолого-педагогічної оцінки викладацької діяльності; підготовку і впровадження нових варіантів тренінгових програм суддями-викладачами та методик оцінювання навчальних досягнень суддів-слухачів; розробку методичних рекомендацій для оцінювання та самооцінювання результатів навчання суддями-слухачами; вивчення складу та динаміки підвищення рівня педагогічної майстерності суддями-викладачами забезпечується розробкою теоретичних основ і алгоритму визначення якості рівня педагогічної підготовленості суддів, що працюють в НШСУ; вивченням рівня соціально-педагогічної зрілості суддів-викладачів (зокрема, їх готовність виконувати відповідні педагогічні функції щодо оцінювання суддів та надання рекомендацій), визначенням наявного ступеня педагогічної майстерності суддів-викладачів у регіональних відділеннях, як об'єктів і суб'єктів навчання.

6. В роботі доведено, що завдання, функції, роль і місце педагога та, відповідно, вимоги до його професійної підготовки та розвитку професійної майстерності має принципово важливого значення. Значення це обумовлює особливу роль викладача, на якого покладаються функції координування пізнавального процесу, розробки програм, актуалізації міжпредметних зв'язків і викладання, консультування, керівництва навчальними проектами, оцінювання навчальних досягнень слухачів. Установлено системоутворювальну роль курсу “Основи педагогічної майстерності судді” (надає процесу професійного становлення судді особистісно зорієнтований вектор; актуалізує потребу у професійному самопізнанні й самовихованні; стимулює набуття особистісно-гуманістичної позиції у процесі розв'язання професійних завдань).

Отже, забезпечується взаємозв'язок процесів психолого-педагогічної підготовки у системі суддівської освіти та професійного самовизначення й саморозвитку. Така взаємодія, відповідно до синергетичного підходу, має унікальну властивість визначати глибокий інтегративний процес становлення професіонала-майстра. Оскільки процес становлення професійної майстерності суддів відбувається виключно індивідуально, виявилась результативною впроваджена цільова програма професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів до реалізації психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України.

7. У результаті запровадженої експериментальної стратегії в чинну систему суддівської освіти України, встановлено конструктивність практико-зорієнтованої цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів. Одержані експериментальні дані підтвердили гіпотезу дослідження щодо комплексного впровадження науково обґрунтованої цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів через імператив організаційно-педагогічного забезпечення творчого використання конструктивних ідей відповідного канадійського досвіду в Україні.

Під час проведення дослідження набули апробації авторський практикум «Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді», авторський тренінг “Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності

суддів”, авторський курс “Основи педагогічної майстерності суддів”, розробки «Цільової програми професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів до реалізації психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України» та навчально-методичного комплекс «Психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади». На запровадження всіх цих наукових розробок установам суддівської освіти в Україні не потрібно, позапланових економічних витрат і упровадження кардинально нових технологій навчання в процес професійної підготовки суддів, оскільки може відбуватися в плановому режимі кожної установи суддівської освіти та регіональних відділень НШСУ. Зважаючи на нові кваліфікаційні, особистісно-моральні якості та вимоги, які суспільство висуває перед суддями, має змінюватися й сама освітня доктрина, включаючи розробку і запровадження нових навчальних курсів.

Результати дослідження можуть бути використані для визначення ефективних напрямів та стратегії розвитку суддівської освіти України, як основи формування судової гілки влади, здатної здійснювати правосуддя на засадах верховенства права, забезпечити кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією України.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у площині визначення ефективних напрямів освітньої політики підготовки суддів в Україні, обґрунтуванні стратегії розвитку суддівської освіти і пріоритетних напрямів її першочергової модернізації. Крім того, до перспективних напрямів модернізації суддівської освіти в Україні, визначених законом, належить розробка науково-методичного забезпечення Вищої кваліфікаційної комісії суддів та судів загальної юрисдикції, розроблення бази тестових завдань і модельних судових справ для проведення добору кандидатів на посаду судді, контрольних заходів при проведенні спецпідготовки претендентів, іспитів (кваліфікаційних оцінювань) діючих суддів та розробки й вдосконалення Положення та Порядку проходження іспитів та методики встановлення його результатів. Якість такої роботи без врахування науково-теоретичних основ психолого-педагогічної детермінованості підготовки професійних судді не можлива.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

Монографія

1. Зуєва Л. Є. Психолого-педагогічна підготовка професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади / Л. Є. Зуєва. – Одеса : Бондаренко М.О., 2017. – 518 с.

Навчальний посібник

2. Зуєва Л. Є. Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді / Л. Є. Зуєва. - Одеса : Бондаренко М. О., 2017. – 96 с.

Статті у наукових фахових виданнях

3. Зуєва Л. Є. Критерії педагогічної майстерності І. А. Зязюна – підґрунтя психолого-педагогічної підготовки професійних суддів в Україні / Л. Є. Зуєва. // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Харків : НТУ «ХП», 2016. – Вип. 45 (49) : Ч. 2. – С. 122 - 134.
4. Зуєва Л. Є. Дослідження теоретичних засад психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти / Л. Є. Зуєва. Science Rise : Pedagogical Education. – 2017. – №1. – С. 33 - 36.
5. Зуєва Л. Є. Добросесність судді: система духовно-рефлексивного виміру / Л. Є. Зуєва // Вісник Луганського університету імені Т.Г.Шевченко. Педагогічні науки. – 2017. – №1 (306) лютий. – Ч. 2. – С. 90 - 99.
6. Зуєва Л. Є. Підготовка суддів до використання психолого-педагогічних технік розвитку навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигорання / Л. Є. Зуєва // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – 2017. – Випуск 15. – С. 81 - 89.
7. Зуєва Л. Є. Педагогічна майстерність І. А. Зязюна – підґрунтя психопедагогічного супроводу особистісно-професійного самовдосконалення судді / Л. Є. Зуєва // Витоки педагогічної майстерності. Серія «Педагогічні науки». – Полтава : Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка. – 2017. – Випуск 19. – С. 153 - 158.
8. Зуєва Л. Є. Вплив соціального контексту на тлумачення поняття суддівська добросесність / Л. Є. Зуєва // Вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл. – 2017. – Випуск 36. – С. 92 - 98.
9. Зуєва Л. Є. Концептуальна цілісна синергетична модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти Теорія і практика управління соціальними системами / Л. Є. Зуєва // Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків : НТУ „ХП”, 2017. – № 4. – С. 187 - 195.
10. Зуєва Л. Є. Теоретичний концепт моделей психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти / Л. Є. Зуєва // Вища школа : науково-практичне видання. – 2017. – № 10. – С. 60 - 73.
11. Зуєва Л. Є. Організаційно-методичні засади тренінгу «Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції і профілактики емоційного вигорання у професійній діяльності суддів» Педагогічний процес: теорія і практика. – 2017. – № 3 (58). – С. 66 - 71.
12. Зуєва Л. Є. Цільова програма професійно-педагогічного відбору суддів-викладачів – фактор результативності психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України. / Л. Є. Зуєва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології”. – 2017. – № 9 (73). – С. 52 - 67.
13. Зуєва Л. Є. Генеза науково-теоретичних і регулятивних засад психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади / Л. Є. Зуєва // Освіта та розвиток обдарованої особистості. - Серія «Педагогіка» і «Психологія» – № 12. – С. 19 - 26.
14. Зуєва Л. Є. Синергетичний підхід як методологічний концепт психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської

освіти / Л. Є. Зуєва // Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспектива. - Серія «Педагогіка». – 2017. – Випуск 2(19). – С. 91 - 100.

15. Зуєва Л. Є. Методологічні засади психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади / Л. Є. Зуєва // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2017. – № 10. – С. 103 - 113.

16. Зуєва Л. Є. Психолого-педагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді, як основний організаційно-методичний концепт підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України / Л. Є. Зуєва // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут людини. – Випуск 18. – К., 2017. – Режим доступу: http://www.psyh.kiev.ua/Зуєва_Л.Є._Психолого-педагогічний_супровід_особистісно_-_професійного_самовдосконалення_судді.

17. Зуєва Л. Є. Специфіка застосування інтерактивного тренінгового інструментарію у психолого-педагогічній підготовці професійних суддів у системі суддівської освіти / Л. Є. Зуєва // Збірник наукових праць «Педагогічні науки» № 79. – 2017. – Випуск LXXIX. - Том 3. – С. 134 - 140.

Статті у міжнародних фахових виданнях

18. Zueva L. System of judicial education in Ukraine and Canada: continuing professional development (*Системи суддівської освіти України й Канади: безперервність професійного розвитку*) / L.Zueva // Sciences of Europe – Czech Republic : Praha, – 2017. – VOL 4, No 11(11). – P. 10 - 15.

19. Zueva L. Psycho-pedagogical technique skills development self-regulation and the prevention of occupational strain in the activities of the judges (*Психолого-педагогічні техніки розвитку навичок саморегуляції та профілактики професійної деформації у діяльності суддів*) / L.Zueva // Norwegian Journal of development of the International Science – Norway : Oslo, – 2017. – VOL 2, No 3(2017). – P. 75 - 79.

20. Zueva L. Training of judges to the use of psychological and pedagogical techniques for prevention of emotional burnout (*Підготовка суддів до використання психологічних і педагогічних технік профілактики емоційного вигорання*) The problem of method in psychology : theoretical and historical aspects / L.Zueva // European humanities studies State and Society – Poland : Krakow. – 2017. – VOL 2. – P. 46 - 56.

21. Zueva L. Canadian experience in organizing judging education and its importance for raising the level of professionalism and independence of judges in Ukraine (*Канадський досвід в організації суддівської освіти та його значення для підвищення рівня фаховості та незалежності суддів в Україні*) / L.Zueva // Accent Graphics Communications & Publishing. – Canada : Hamilton. – 2017. – P. 39 - 49.

22. Zueva L. Criterion approach to the practice orientation of a holistic synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of judicial education of Ukraine (*Критеріальний підхід до практико-зорієнтованості цілісної синергетичної моделі психолого-педагогічної*

підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України) / L.Zueva // European science review, Premier Publishing s.r.o. Vienna. – № 6 – 2017. – Р. 106 - 111.

Статті у наукових виданнях

23. Зуєва Л. Є. Проблемні питання підвідомчості та практики реалізації спеціалізації у системі судів адміністративної юрисдикції України при розгляді спорів щодо захисту прав інтелектуальної власності / Л. Є. Зуєва // Слово Національної школи суддів України. – 2015. – №1 (10) – С. 144 - 156.

24. Зуєва Л. Є. Соціальний контекст психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади в аспекті інтегральної теорії лідерства / Л. Є. Зуєва // «Лідер. Еліта. Суспільство» – 2017. – № 1 – С.109 - 124.

Матеріали симпозіумів та конференцій

25. Зуєва Л. Є. Про практику реалізації принципу спеціалізації в системі судів адміністративної юрисдикції на прикладі розгляду справ про захист прав інтелектуальної власності / Л. Є. Зуєва // XXII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання інтелектуальної власності» 9 - 11 вересня 2014 року м. Київ. – С. 21.

26. Зуєва Л. Є. Розвиток педагогічної майстерності професійних суддів у системі суддівської освіти / Л. Є. Зуєва // Міжнародна науково-практична конференція «Національні стандарти суддівської освіти: гарантування захисту прав людини» Національна школа суддів України спільно з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, за фінансової підтримки уряду Канади в рамках проекту «Гарантування дотримання прав людини при здійсненні правосуддя» 18 грудня 2015 року м. Київ. Слово Національної школи суддів України. – 2015. – №4 (13) – С. 32 - 41.

27. Зуєва Л. Є. Проблемні питання психолого-педагогічної підготовки суддів-викладачів для Національної школи суддів України / Л. Є. Зуєва // Євроінтеграція в умовах світової глобалізації : зб. наук. статей за матер. міжнар. наук.-практ. конф.– Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечнікова, 27 - 29 квітня 2016 р. – С. 210 - 213.

28. Зуєва Л. Є. Здібності до педагогічної діяльності суддів-викладачів / Л. Є. Зуєва // Сучасні наукові інновації»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Київ : Міжнародний центр наукових досліджень. – 15-16 лютого 2017. – С. 52 - 53.

29. Зуєва Л. Є. Потенціал сучасної педагогіки у навчанні професійних суддів в Україні / Л. Є. Зуєва // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Становлення особистості професіонала: перспективи і розвиток» . – Одеса : ОДУВС. – 24-25 березня 2017. – С. 91.

30. Зуєва Л. Є. Адвокат і суддя: аспекти процесуальної взаємодії за новим процесуальним законодавством» / Л. Є. Зуєва // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» до 20-річчя Національного університету «Одеська юридична академія». – Одеса : НУ «ОЮА». – 10 листопада 2017. – С. 5.

31. Зуєва Л. Є. Вплив духовних традицій І. А. Зязюна на формування особистісних якостей суддів у системі судової освіти України / Л. Є. Зуєва // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції : «Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів». – Харків : НТУ «ХПІ» 16 - 17 травня 2017 р. – С. 23.

32. Зуєва Л. Є. Соціальний контекст, як концептуальна ідея дослідження суддівської доброчесності / Л. Є. Зуєва // Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Юридична наука і практика: пошук правової гармонії». – Київ – 05 жовтня 2017. – С. 91.

33. Зуєва Л. Є. Суддівська освіта, як основа та запорука успішного здійснення судової реформи в Україні / Л. Є. Зуєва // Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – 26-27 жовтня 2017. – С. 18 - 21.

34. Зуєва Л. Є. Критерії педагогічної майстерності І. А. Зязюна – підґрунтя психолого-педагогічної підготовки професійних суддів в Україні / Л. Є. Зуєва // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції : «Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів». – Харків : (ХІІ педагогічні читання) 25 - 26 травня 2016 р. – С. 23.

35. Потенціал сучасної педагогіка в навчанні професійних суддів в Україні Становлення особистості професіонала : перспективи й розвиток. Програма VI Міжнародної науково-практичної конференції 24 - 25 березня 2017 р. – Одеса, 2017. – С. 2.

36. Зуєва Л. Є. Критерії педагогічної майстерності І. А. Зязюна – підґрунтя психолого-педагогічної підготовки професійних суддів в Україні / Л. Є. Зуєва // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції : «Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів". 16 - 17 травня 2017 р. – Харків 2017 р. – С. 97 - 108.

АНОТАЦІЇ

Зуєва Л. Є. Теоретичні та методичні засади психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України і Канади. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти. - Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2018.

У дисертаційній роботі розроблено на основі компаративного педагогічного дослідження концептуальну цілісну синергетичну модель психолого-педагогічної підготовки професійних суддів у системі суддівської освіти України з обґрунтуванням її дидактичної структури як теоретико-методичної основи психолого-педагогічної підготовки суддів, що забезпечило поетапну реалізацію основних концептуальних положень дослідження; здійснено компаративний комплексний аналіз соціально-педагогічних проблемного поля психолого-педагогічної підготовки професійних суддів на сучасному етапі, на основі якого схарактеризовано соціальний контекст змісту

суддівської освіти в Україні та Канаді; теоретично обґрунтовано концептуальні засади психолого-педагогічної підготовки суддів у системі суддівської освіти як основи підвищення рівня психолого-педагогічного саморозвитку та самовдосконалення суддів з позиції інноваційного освітнього проекту в контексті реалізації методологічних фаз (проектування, технологізація, рефлексія), психолого-педагогічний аспект підготовки суддів до викладацької діяльності з урахуванням психофізіологічних характеристик професійного розвитку судді; розкрито принципи соціального контексту суддівської освіти Канади; проаналізовано характерні особливості досліджуваних феноменів: “психолого-педагогічна підготовка суддів”, “психолого-педагогічний супровід суддів”; досліджено й визначено тенденції впровадження синергетичної моделі психолого-педагогічної підготовки професійних суддів через імператив надання рекомендацій як джерело вдосконалення системи суддівської освіти в Україні у контексті сучасної компаративістики теорії і методики професійної освіти; розроблено цілісний операційний комплекс розвитку педагогічної майстерності суддів та авторську програму для його реалізації, яка базується на бінарності методів навчання (викладання) й учіння.

Ключові слова: система суддівської освіти, професійна та психолого-педагогічна освіта фахівців, підготовка професійних суддів, суддівська освіта України і Канади.

Зуева Л. Е. Теоретические и методические основы психолого-педагогической подготовки профессиональных судей в системе судебного образования Украины и Канады. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2018.

В диссертационной работе на основе компаративного педагогического исследования разработана концептуальная целостная синергетическая модель психолого-педагогической подготовки профессиональных судей в системе судебного образования Украины. Обоснована структура этой модели – теоретико-методическая основа психолого-педагогической подготовки судей. Охарактеризованы особенности социального контекста содержания судебного образования в Украине и Канаде. Теоретически обоснованы принципы психолого-педагогической подготовки судей в системе судебного образования как основы повышения уровня психолого-педагогического саморазвития и самосовершенствования судей с позиции реализации соответствующих фаз (проектирование, технологизация, рефлексия). Раскрыт психолого-педагогический аспект подготовки судей к преподавательской деятельности с учетом психофизиологических характеристик профессионального развития судьи; раскрыты принципы социального контекста судебного образования в Канаде; проанализированы характерные особенности исследуемых феноменов: «психолого-педагогическая подготовка судей», «психолого-педагогическое сопровождение судей»; исследованы и определены тенденции внедрения синергетической модели психолого-педагогической подготовки

профессиональных судей. Сформулированы рекомендации по совершенствованию системы судебного образования в Украине в контексте современной компаративистики, теории и методики профессионального образования; разработан целостный операционный комплекс по развитию педагогического мастерства судей и авторская программа для его реализации, базирующаяся на бинарности методов обучения.

Обоснованы методологические подходы и принципы подготовки судей к преподавательской деятельности в системе судебного образования. Доказано, что синергетический подход является основанием для рассмотрения взаимодействия субъектов в системе судебного образования (судей-преподавателей и судей-слушателей) как сложной самоорганизующейся биосоциальной системы. По определению, такая система находится в неравновесном состоянии, что даёт ей большие собственные возможности для самоорганизации и саморазвития. Механизмом в этом случае выступает открытое взаимодействие с окружающей средой. Важно, что для подобных систем существует несколько альтернативных путей развития.

Выявлены тенденции психолого-педагогической подготовки профессиональных судей в системе судебного образования Украины. Определены основные теоретико-методические требования к педагогической деятельности судей и факторы пригодности к ней. Описана методика диагностики педагогических способностей судей, разработаны и адаптированы психологические и педагогические тесты для оценки профессиональной пригодности к преподавательской деятельности. Обосновано, что профессиональный отбор судей, которые потенциально способны к педагогической деятельности в аспекте психолого-педагогической подготовки, должен сосредоточиться на работе с председателями и заместителями судов всех юрисдикций с целью выявления судей-кандидатов для дальнейшей диагностики, отбора и подготовки. Аргументировано: целесообразность формирования и развития педагогического мастерства у судей-преподавателей, создание единого открытого реестра преподавателей в системе судебного образования Украины. Обусловлена необходимость ввода курса педагогического мастерства в программы НШСУ (определён его статус среди других профессиональных курсов). Разработаны методические рекомендации по развитию педагогического мастерства судьи-преподавателя. Доказано, что развитие практических навыков самообучения, непрерывная педагогическая практика судей-преподавателей, обмен опытом способствуют повышению качества современного судебного образования. Разработаны методики оценивания качества преподавательской деятельности судей в процессе непрерывной практики с разными категориями слушателей; определены единые критерии психолого-педагогической оценки преподавательской деятельности судей. Подготовлены и внедрены тренинговые программы для судей-преподавателей, разработаны методические рекомендации для оценивания результатов обучения судей-слушателей. Изучение динамики развития педагогического мастерства судьями-преподавателями обеспечивалось разработкой алгоритмов определения уровня педагогической подготовленности судей, работающих в НШСУ; изучением уровня социально-

педагогической зрелости судей-преподавателей (в частности, их готовности выполнять соответствующие педагогические функции по оцениванию судей и предоставлению рекомендаций), определением реального уровня педагогического мастерства судей-преподавателей в региональных отделениях, как объектов и субъектов обучения.

Ключевые слова: система судебного образования, профессиональная и психолого-педагогическая подготовка специалистов, подготовка профессиональных судей, судебное образование Украины и Канады.

Zueva L. E Theoretical and methodical foundations of psychological and pedagogical training of professional judges in the system of juridical training of Ukraine and Canada. - On rights for a manuscript.

Dissertation for obtaining scientific degree of the Doctor of Pedagogical Sciences in the speciality, 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – M.P. Dragomanov National Pedagogical University. – Kiev, 2018.

In dissertation the conceptual integral synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges is worked out on the basis of comparative pedagogical research in the juridical training system of Ukraine. Its didactic structure as theoretical and method basis of psychological and pedagogical training of judges was grounded, that provided stage-by-stage realization of the key conceptual provisions of research; the comparative complex analysis of social and pedagogical field of the research problem is carried out, on the basis of what it is described social context of the content of juridical training in Ukraine and Canada; theoretically substantiated the conceptual foundations of psychological and pedagogical training of judges as bases of increase of level of psychological and pedagogical self-perfection of judges from position of innovative educational project in the context of realization of methodological phases (planning, reflection), psychological and pedagogical aspect of training of judges to teaching activity taking into account psychical and physiology descriptions of professional development of judge; principles of social context of juridical training in Canada are exposed; the characteristic features of the research phenomena are analysed: «psychological and pedagogical training of judges, psychological and pedagogical accompaniment of judges»; studied and selected the tendencies of introduction of synergetic model of psychological and pedagogical training of professional judges are certain through the imperative of grant of recommendations as source of perfection of the system of judge education in Ukraine in the context of modern comparative studies of theory and methods of professional education; the integral operating complex of development of pedagogical mastery of judges and authorial program for its realization based on binarity of methods of studies (teaching) and education is worked out.

Keywords: system of juridical training, professional, psychological and pedagogical education of specialists, training of professional judges, juridical training of Ukraine and Canada.